

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 26.

Tisdagen den 5 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidne maj.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 507, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående utredning av behovet av ytterligare industrihem eller omskolnings- och träningsanstalter för från fängelser, vissa sjukhus och anstalter utskrivna eller permitterade personer, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken;

nr 334, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 5 kap. strafflagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321); samt

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 kap. 32, 33 och 34 §§ lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtanden nr 2 och 3 samt memorial nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 163—167 samt memorial nr 168, bevillningsutskottets betänkanden nr 45 och 47, bankoutskottets utlåtanden nr 47—49, första lagutskottets utlåtande nr 39, andra lagutskottets utlåtande nr 58 ävensom första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 15.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 401, av herr *Holmbäck*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de tekniska högskolorna, m. m.;

nr 402, av herr *Ericsson, Carl Eric*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46; samt

nr 403, av herr *Andersson, Gunnar*, och herr *Mannerskantz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt till-

lämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begränsning i vissa fall av skatt till staten.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 7 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *Löfvander* anmälde, att han infunnit sig vid riksdagen.

Hans excellens ministern för utrikes ärendena herr *Günther* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse nr 330, angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens ministern för utrikes ärendena herr *Günther* att i första kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts ifrågavarande öppna brev.

Med anledning härav lämnades ordet till hans excellens ministern för utrikes ärendena herr *Günther*, som i enlighet med det honom givna uppdraget uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev, nr 331, angående vissa grundlagsfrågor.

Herr *talmannen* yttrade: Beträffande riksdagsarbetets ordnande omkring midsommar får jag, efter samråd med andra kammarens talman och talmanskonferensen, meddela att sista arbetsplenium före midsommar är avsett att hållas torsdagen den 21 juni utan kvällsplenium. Efter midsommar sammanträder riksdagen åter onsdagen den 27 juni kl. 2 eftermiddagen.

Upplästes följande till riksdagen inkomna telegram:

Oslo den 6 juni 1945.

Sveriges riksdag, Stockholm.

På svenska flaggens dag hilser Norges storting Sveriges riksdag med varme önsker for Sveriges folk og en dyptfølt takk for all utvist livsviktig hjelpsomhet.

C. J. Hambro.

Magnus Nilssen.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta att uppdraga åt sin talman att å kammarens vägnar frambära sitt tack för denna hälsning och att i samband därmed framföra kammarens lyckönskningar till stortinget vid dess första sammanträde efter Norges befrielse.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Vidare upplästes följande till herr talmannen inkomna handling:

Östersund den 9 maj 1945.

Herr talmannen i riksdagens första kammare.

Innevarande år hava trehundra år förflutit sedan Jämtland och Härjedalen förenades med Sverige.

I enlighet med beslut av Jämtlands läns landsting kommer minnet härav att högtidlighållas bl. a. med minnesutställning i Östersund den 14 juli—den 13 augusti 1945. Vid öppnandet av utställningen den 14 juli komma D. D. K. K. H. H. Kronprinsen och Kronprinsessan att närvara.

Bestyrelsen för minnesutställningen får härmed vördsamt inbjuda riksdagens första kammare att låta sig representeras vid utställningens öppnande genom en ledamot av kammaren.

Preliminärt program för öppningshögtidligheterna bifogas.

För utställningsbestyrelsen:

TORSTEN LÖFGREN.

Herr **förste vice talmannen**: Jag ber att få hemställa, herr talman, att kammaren måtte besluta att antaga den erhållna inbjudningen samt att låta sig representeras av sin talman eller, i händelse av förfall för honom, av den ledamot av kammaren, som talmannen i sitt ställe förordnar.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Holmbäcks* motion, nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de tekniska högskolorna, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner: nr 402, av herr *Ericsson, Carl Eric*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46; samt nr 403, av herr *Andersson, Gunnar*, och herr *Mannerskantz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begränsning i vissa fall av skatt till staten.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner angående bokförings- och redovisningsskyldighet för sammanslutningar och andra, som bedriva politisk propaganda.

I de likalydande motionerna nr 190 i första kammaren av herr *Sandegård* m. fl. och nr 323 i andra kammaren av herrar *Lövgren* och *Hallén* hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka förutsättningar sammanslutningar och andra, som bedreve

Om bokförings-
skyldighet m. m.
för vissa sam-
manslut-
ningar.

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)
 politisk propaganda, borde genom lag åläggas skyldighet att föra böcker över inkomster och utgifter samt årligen avgiva offentlig redovisning över sin propagandaverksamhet.

Motionerna, som hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet, hade enligt överenskommelse mellan detta utskott och konstitutionsutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt konstitutions- och första lagutskott, vilket utskott i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Sandegård: Herr talman! Den motion som det sammansatta konstitutions- och första lagutskottet enhälligt har avstyrkt har ungefär följande tankegång, som jag i största korthet skall referera.

Ett demokratiskt samhälle skall ha möjlighet och förmåga att stå korruptiva och nedrivande krafter emot, vare sig dessa krafter representera in- eller utländska intressen av illegitim art. Om man därvid icke vill eller av principiella demokratiska skäl anser sig förhindrad att tillgripa en förbudslagstiftning, som i varje fall icke kan hindra, att ett uppenbart samhällsskadligt parti bara går under jorden, hänvisas man alltså till andra, positivare och effektivare åtgärder. Naturligtvis åstadkommer i det långa loppet den dagliga pressdiskussionen och vid valtillfällen partiernas intensiva propaganda i tal och skrift åtskilligt icke blott för att stimulera till politisk aktivitet utan också i någon mån för att hyfsa och höja den politiska insikten i allmänhet, men detta kan sägas vara ett arbete på lång sikt. Under tiden kan pågå och får pågå en ganska ogenerad agitation, vars syften och metoder ofta avse ingenting mindre än raserandet av själva grundvalarna för ett fritt och demokratiskt samhällsskick, och alltid finns det folk som av olika anledningar nappa på de grova krokarna. Pengar kunna skaffas, och även för denna form av politisk propaganda finns det och behövs det pengar.

Vi omnämna i motionen, att man i England sedan början av 1880-talet haft och alltså fortfarande har en antikorrupsionslag, enligt vilken varje kandidat får utse en kassör, som står i ansvar för att valkostnaderna ordentligt redovisas och icke överskrida ett lagligen fastställt maximum. Det har icke bevisats att denna lag varit ineffektiv.

Vill man eller kan man emellertid icke följa Englands exempel, får man ju söka andra utvägar. Motionärerna hålla före, att det skulle vara lika tillräckligt som nödvändigt att ålägga den som vill bedriva politisk propaganda här i landet — det må vara en politisk sammanslutning, ett ekonomiskt företag eller någon annan — redovisningsskyldighet beträffande inkomster och utgifter för propagandan samt vidare, då fråga är om sammanslutning eller juridisk person, uppgift om den personliga ansvarsfördelningen i ledningen. Motionärerna åsyfta på intet sätt att en sådan offentlig redovisning skulle kunna utsätta lojala medborgare för trakasserier eller röja t. ex. valhemligheten. Den nödvändiga primära bokföringen skulle icke i sin helhet offentliggöras; det skulle räcka med en summarisk redovisning med inkomsterna fördelade och angivna efter formen för bidrag, t. ex. kollekt, anonyma bidrag, personliga bidrag etc., men någon myndighet, till vilken redovisningen skulle avlämnas, måste därvid ha rätt att i särskilda fall företaga påkallad granskning.

Detta är i korthet tankegången i den väckta motionen.

När man nu läser utskottsbetänkandet, konstaterar man genast, att det föreligger enighet mellan motionärerna och utskottet därom, att det är nödvändigt med någon kontroll av obehörigt inflytande över politiska sammanslutningar, ekonomiska företag och andra som bedriva politisk propaganda särskilt

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)

i sådana fall, då det finnes anledning antaga, att här i riket framförda åsikter i politiska frågor bestämmas av utländska intressen, ehuru dessa framträda i förtäckt form. Utskottet medger nu att i dessa särskilda fall skäl kunna anföras för vidtagande av åtgärder i motionens syfte. Ingenting är naturligtvis att säga om utskottets betänkligheter inför svårigheterna att åstadkomma och utforma en lagstiftning, som utan att träda lojala medborgares intressen för nära likvisst kan få den önskvärda effektiviteten. Jag vill emellertid påpeka, att motionärernas yrkande går ut på en utredning, huruvida och under vilka förutsättningar denna bokföring och årliga offentliga redovisningsskyldighet skulle genom lag åläggas vederbörande. Men utskottet finner icke tillräckliga grunder föreligga att ens göra ett försök till problemets lösande. Jag tycker att detta är något förvånande, ty här föreligger ju dock ett allvarligt problem. Jag undrar om flertalet av de lojala medborgare, vilkas reala och lojala intressen utskottet ömmar för, själva hysa en så stark fruktan för åtgärder som ingalunda behövde äventyra vare sig deras politiska eller deras ekonomiska intressen. Lagen är ju för resten främst till inte för de lydiga utan för de olydiga.

Utskottet anför vidare, att det för en effektiv kontroll av den politiska propagandan icke synes vara tillräckligt att genom införande av en tänkt bokföringsskyldighet och offentlig redovisning bereda insyn i företagens ekonomiska förhållanden.

Kanske det. Det är möjligt, men är inte något alltid bättre än ingenting? Och det saknar väl ändå inte betydelse, att det finns en lag som karakteriserar politisk korruption och politiskt korrumperad propaganda som brottsliga ting. Det skulle bidra inte minst till att upplysa och vägleda den allmänna opinionen. Såvitt en vanlig människa kan förstå kan inte strafflagens 8 kap. 22 § göra en av motionärerna här tänkt lagstiftning överflödigt, eftersom i denna lagparagraf talas endast om straff för den som av främmande makt mottar pengar eller annat för att här i riket genom utgivande eller spridning av skrifter eller annorledes söka påverka den allmänna meningen. Därmed kommer man ju inte åt t. ex. den som här i landet genom ekonomiskt understöd håller vissa icke önskliga tidningsorgan flytande.

Vad därefter angår åklagarmaktens möjlighet, som utskottet talar om, att vid misstanke om brott genom husrannsakan och beslag skaffa sig tillgång till ett företags bokföring och andra handlingar, kan ju inte heller den vara till fyllest. Det finns ingen allvetande vare sig åklagar- eller polismakt, och i de djupaste vattnen gå ju i regel de största fiskarna. Det är svårt att fatta varför man skall avhända sig en någorlunda effektiv möjlighet att i tid kunna gripa in mot folk som ha samvete att stämpla mot det fosterland som fött dem och ger dem bröd och bärning och en ibland alldeles för stor frihet. För övrigt är det ju i allmänhet bättre att kunna förebygga brott än att upptäcka och utmäta straff för dem som redan begåtts.

Det vore dumt att förneka att denna sak är svår. Jag skulle till och med kunna medge att motionärerna inte alls våga anse, att motionens tankegång och anvisningar i praktiken skulle leda till önskat resultat, men vi ha velat få dem närmare penetrerade och övervägda, och därför ha vi hemställt om en utredning genom Kungl. Maj:t.

När utskottet emellertid i sina naturliga bemödanden att finna tillräckliga skäl för sitt avslagsyrkande till slut åberopar de möjligheter till fri kritik som vårt demokratiska samhällsskick erbjuder och däri finner »ett beaktansvärt skydd mot uppkomsten och utvecklingen av samhällsskadliga företeelser», må det vara mig tillåtet att som en allmän reflexion säga, att vi ha varit och vi äro i detta land fantastiskt och bedrägligt flata mot notoriska fiender

Om bokföringssskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)
till vår samhällsordning och vår nedärvda humana kultur. Här pågår ännu i denna dag en konsekvent, förljugen, öppen, upprörande, fräck antisemitisk propaganda — jag fick häromdagen en försändelse med dylikt innehåll — för vilken vi inte ens kunna skydda våra barn och vår ungdom överhuvud. Det skall, bevars väl, inte vara politisk propaganda, men det är en ganska effektiv förgiftning av tänkesätten som här tillåtes ske för öppen ridå. Läkare och andra vetenskapsmän arbeta dag och natt för att finna nya vägar och medel att säkra vår folkstams fysiska hållfasthet och hälsa, och vi försöka hålla efter kvacksalvare och geschäftsmakare, som leva på hyggliga och godtrogna och olyckliga människors enfald. Jag tycker det kan vara lika angeläget att rensa upp en smula med en trafik, som består i att odla och sprida andliga giftbaciller när och hur och var som helst. Och vad den politiska propagandan angår ha vi alltför länge i frihetens missbrukade namn tillåtit mycken ohyra att leva och frodas. Är det någon i denna kammare som tror att t. ex. den nazistiska andan är död och begravnen med Adolf Hitler? Det är nog med den som det enligt ett icke okänt gammalt ord är med vinden: man hör dess sus, men man vet inte varifrån den kommer eller vart den far. Den axlar kappa efter möjligheternas longituder och latituder.

Motionen har emellertid en något vidare synpunkt: att överhuvud taget omöjliggöra, så långt det går, att en korrumperad politisk propaganda fortlever i skydd av en mörkläggning, som illa stämmer med äkta svenskt kynne. De som ha något att förlora på att offentlighetens ljus avslöjar deras ekonomiska och politiska manipulationer, må gärna förlora till och med sina existensmöjligheter.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr **Gärde**: Som den föregående ärade talaren framhöll är det otvivelaktigt den mest goda avsikt som ligger till grund för den motion som framburits av honom jämte andra, men inom utskottet har man vid granskning av de utvägar som motionärerna anvisat funnit att dessa icke äro praktiskt framkomliga. Mig förefaller det också som om den ärade talarens tro på att en person, som har för avsikt att överträda lagens rämärken, skulle vara villig att på förhand röja denna avsikt genom en sanningsenlig redovisning, vore något naiv. När man dessutom betänker, att motionärerna förorda att för granskning av dessa helt säkert omfattande pappersmassor, som komma att inflyta, skall tillskapas en särskild myndighet med uppgift att kontrollera i vilka fall ett illojalt förfarande inom detta område föreligger, så förstår man ju att ur olika synpunkter starka betänkligheter resa sig mot att lägga det politiska livet under kontroll av en sådan statlig myndighet.

Motionären klandrade, att i utskottsutlåtandet hade uttalats, att de möjligheter till fri kritik vårt demokratiska samhällsskick erbjuder utgöra ett beaktansvärt skydd mot uppkomsten och utvecklingen av samhällsskadliga företeelser. Jag är av den uppfattningen, att häri ligger den säkraste garantien för en sund utveckling av samhällslivet. Denna garanti ligger icke i mer eller mindre långt gående föreskrifter om redovisning utan i den goda samhällsanda, som vi med hänsyn till krigstidens erfarenheter ha allt skäl att vara stolta över. Det är denna samhällets självrening, som är kärnan i den demokratiska åskådningen. Man söker icke sitt skydd i mer eller mindre bräckliga och svårtillämpliga lagparagrafer utan i den goda samhällsandan, som vi med alla medel skola sträva efter att upprätthålla.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)

Herr Lindström: Jag har en gång tidigare i denna kammare väckt en motion rörande dessa ärenden. Jag vill även denna gång understryka mina synpunkter på frågan som sammanfalla med den, som nyss framlades av herr Sandegård. Jag tror att det är ganska angeläget, att vi få den insyn i våra partiorganisationers liv och verksamhet som det innebär att man får en närmare offentlig kontroll över deras inkomster och deras ekonomi. Man måste därvid icke blott beakta de utländska bidragsgivare som delvis ha finansierat vissa politiska partier, utan det förekommer också här i landet att bolag och andra ekonomiska sammanslutningar av olika slag bidraga till de politiska partiernas verksamhet. Jag tror att det skulle vara av betydelse för den politiska renligheten, om man finge klart för sig varifrån sådana pengar egentligen stamma.

Vi komma ihåg sedan det för ett tiotal år tillbaka blev offentligt, att det fanns en sammanslutning vid namn Unitas, som från olika bolag och ekonomiska sammanslutningar uppbar bidrag, som sedan distribuerades på de olika borgerliga partierna. Det väckte ett mycket stort uppseende, och jag tror att den allmänna opinionen kände sig ganska oroad. Nu anser jag icke att det i och för sig är någonting oriktigt i att ett ekonomiskt företag stöder ett politiskt parti, som förfäktar de principer som äro de bästa ur det företagets synpunkt. Den svenska socialdemokratien tar ju emot pengar från landsorganisationen och ifrån olika fackförbund för sitt valarbete, men detta sker alltid offentligt. Det står i tidningarna inför varje val, hur mycket t. ex. landsorganisationen anslagit till den politiska verksamheten på arbetarsidan. Jag vänder mig alltså inte emot att sådana bidrag lämnas. Vad jag vill är bara, att man skall få veta varifrån de komma, att man alltså skall få den kontroll som motionärerna åsyfta.

Herr Sandegård har påpekat, att man sedan länge i England har haft en sådan här redovisningsskyldighet för partiernas utgifter och inkomster vid parlamentsvalen. Där måste varje valagent för varje kandidat och i varje valkrets lämna en ingående redogörelse för varifrån pengarna komma och vart de gå. Personliga bidrag liksom bidrag från sammanslutningar skola därvid redovisas. England har haft det systemet sedan 1880, som vi nyss ha hört, och den erfarenhet man fått av det har i varje fall varit sådan att man icke upphävt det. Det kan kanske sägas, att det inte fungerar tillräckligt effektivt, att det ändå finns kryphål, men även om detta naturligtvis kan vara fallet och även om det, som utskottet påpekar, är förbundet med vissa svårigheter att få denna kontroll, så är jag övertygad om att man ändå kan komma så långt, att man får en aning om de politiska förvärvskällorna.

Det fanns i England på 1870- och 1880-talen, när denna lagstiftning kom till där, en mycket känd parlamentsledamot, Henry Fawcett, som blev postminister i en av Gladstones regeringar. Han var bekant för att han, trots att han i sin ungdom blev blind, tog sig fram på den lärda banan, så att han blev professor i nationalekonomi, en bemärkt parlamentariker och slutligen minister. Denne Henry Fawcett — en av de noblaste av de gamla engelska liberalerna — var en föregångsman, när det gällde att få fram denna kontroll. Han tröttnade aldrig att protestera emot mutsystemet i det politiska livet, och han vann aktning och beundran av hela England för sin kamp för öppenhet när det gällde särskilt valutgifter. Själv var han ett mönster både när det gällde offentlighet och när det gällde att hålla valkostnaderna nere. Han ansåg att det var någonting omoraliskt, att man skulle pumpa in så mycket reklam och så mycket utgifter i en valrörelse.

Jag tror att vi kunna även här i vårt land tänka på hans erfarenhet och följa hans exempel. Det är ädelt nog.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till motionerna.

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)

Herr Myrdal: Herr talman! Tillsammans med herr Norman ha jag väckt en motion, som behandlas under nästa punkt på kammarens föredragningslista i dag. Vår motion sträcker sig inte så långt som herrar Sandegårds, Björnssons och Lindströms motion. Vi ha bara begärt offentlighet kring finansieringen av periodiska skrifter. Men jag tillåter mig taga till orda redan i denna fråga, eftersom det är min uppfattning, att det vidare utredningsyrkandet är det krav som borde bifallas, även om jag naturligtvis liksom herr Norman kommer att bli tacksam, om vårt anspråkslösare krav vinner kammarens bifall.

Jag skall tillåta mig erinra kammaren om att för inte så länge sedan diskuterade vi här frågan om ökad insyn i de ekonomiska företagen, och vi beslöt att begära en utredning i den frågan. Det rådde dock ganska delade meningar i kammaren. Det är min känsla, att vi egentligen borde ha mindre delade meningar om behovet av offentlig insyn i den politiska verksamheten, och jag vill tillägga, att särskilt de som känna sig kritiska och skeptiska inför statens vidgade maktutövning borde här ha en större förståelse för behovet av ökad insyn. Som medborgare i en demokratisk stat ha vi alla rätt att lägga ned vår röst; vi ha också en rätt att ge uttryck i tal, skrift och tryck för våra åsikter. Denna frihet och dessa rättigheter äro värda att vara mycket starkt hägnade. Men vill någon satsa sina pengar i den politiska kampen, förefaller det mig vara ett rimligt krav att detta inte sker anonymt, utan att det sker öppet.

I utskottets utlåtande pekas det på vissa faror, som en ökad öppenhet skulle kunna medföra. Det talas om politiska förföljelser och trakasserier, och det talas om att viktiga näringsintressen skulle kunna vållas skada, ifall man inte finge ge sina pengar anonymt till politisk propagandaverksamhet.

Jag skall tillåta mig att peka på en parallell. En gång var det en stor fråga i riksdagen, huruvida omröstningen i kamrarna skulle vara offentlig eller icke. Offentligheten i våra omröstningar drevs fram, om jag inte tar fel, av socialdemokraterna och av liberalerna, som på den tiden, när det fanns en vänster, oftare än deras efterföljare i dag, folkpartiet, gick på en annan linje än högern. Det skäl, som på den tiden anfördes mot den öppna omröstningen i riksdagen, var just, att den enskilde riksdagsmannen med ett sådant system inte alltid skulle kunna handla efter sin övertygelse och att hans samvetsfrihet skulle lida intrång, ifall han öppet skulle behöva redovisa sin uppfattning i vårt lands politiska frågor. Det är väl knappast någon, som nu skulle vilja stå för denna uppfattning, som i alla fall då mycket länge hindrade en reform.

Vi avse icke — både herr Sandegård och herr Lindström ha gjort samma deklaration som jag — att begränsa rättigheten att sätta in pengar på att påverka den offentliga meningen i detta land, men vi begära, att bidragsgivandet skall ske öppet, så att man vet, vilka pengar som användas i den politiska striden.

Jag har också en känsla av att det kan vara av stort intresse för dem, som deltaga i den politiska striden, att det råder klarhet på denna punkt, så att inte misstankar riktas emot dem för att stå under obehörigt inflytande.

Vi veta alla, att många människor i vårt land föreställa sig, att det kommunistiska partiet och dess tidningar få penningmedel ifrån utländsk makt. För min del har jag blivit övertygad om att så icke är fallet, och jag är glad att icke behöva känna denna misstanke emot kamrater i riksdagen. Jag vill begagna detta tillfälle att beklaga, att jag en gång i den tidskrift, som jag redigerar, Tiden, fällt ett uttryck, som skulle kunnat tydas — fastän det inte var min mening — så som ville jag insinuera, att det kommunistiska partiet och dess tidningar gjort sig skyldiga till detta brott. Jag hoppas, att lika öppet som jag har sagt detta, lika ridderligt kommer det att bli mottaget. Men oavsett vad jag anser, är det ju ett faktum, att en del av eller kanske majoriteten inom

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.) svenska folket har en annan mening. Ifall det är så, att min uppfattning är riktig, att det kommunistiska partiet får sina pengar tack vare stor offervilja hos sina medlemmar, blir då en orätt begången emot det kommunistiska partiet genom att vi icke ha det redovisningssystem, som skulle göra saken uppenbar för hela folket.

Någon kan säga, att det är ingenting som hindrar det kommunistiska partiet från att genomföra en öppen redovisning av sina finanser, men det är dock litet för mycket begärt, att någon skall erkänna så att säga det berättigade i en misstanke till den grad, att han med avvikelse från den allmänna ordningen ger en redovisning, som andra icke finna för sin del vara påkallad.

Låt mig sluta med att säga, att eftersom i denna motion ställes ett så försiktigt yrkande som att man skulle utreda, huruvida och under vilka förutsättningar skyldighet att lämna redovisning skulle kunna åläggas, och eftersom motionärerna i sina anvisningar tänka sig, att denna redovisningsplikt inte skulle vara av sådan art att den går in i detalj och därför skulle kunna tänkas ge anledning till trakasserier, synes det mig som om motionen borde bifallas, trots att ett enhälligt utskott har avstyrkt den. Jag skall tillåta mig att för- ena mig med herr Sandegård i hans yrkande om bifall till motionen.

Herr Sandegård: Jag kan inte avhålla mig från att ge herr Gärde ett kort genmäle.

Herr Gärde sade bland annat att man skall lita till den goda samhällsandan och inte till lagparagrafer. Jag vill medge, att det var roligt att höra en jurist yttra sig på det sättet, men jag drar därav icke den slutsats, som vore den enda logiska, nämligen att man bör avskaffa lagarna och inte skapa några nya.

Herr Siljeström: Herr talman! I en debatt, som hölls för några dagar sedan här i kammaren — jag tror det var i någon skolfråga — beskylldes herr Rickard Lindström av någon partikamrat för att vara reaktionär. Själv värjde han sig emot beskyllningen och gjorde gällande, att han var en radikal revolutionär. Jag undrar, om man inte, när man hör honom i dagens debatt, kan säga, att han inte känner sig själv, ty jag måste ju säga, att det anförande han höll i dag på mig gjorde intryck av, om jag så får säga, radikalt reaktionärskap.

Jag kan inte förstå, hur de herrar, som plädera för dessa motioner, kunna tala såsom representanter för demokratien. Man har här sagt, att man vill komma åt anonyma bidragsgivare, att man vill komma åt obehöriga inflytanden och att man vill komma åt politisk korruption. Det är så lätt att säga allt detta, men vad är politisk korruption, vad är obehöriga inflytanden? Politisk korruption är det naturligtvis, som herr Sandegård med all rätt säger, om han tar emot utländska pengar för att driva propaganda emot sitt eget land. Det är ju alldeles klart, att det är önskvärt att med alla medel komma åt en sådan politisk propaganda. Även härvidlag kan man dock ställa sig tveksam till huruvida de medel härför, som motionärerna anvisa, nämligen den offentliga redovisningen och den statliga kontrollen, äro de lämpligaste. Men man blev särskilt tveksam, när man hörde herr Rickard Lindström yttra sig om de inländska bidragsgivarna och när man sedan hörde herr Myrdal tala om det obehöriga inflytande, som de politiska partierna och deras representanter bli utsatta för genom dessa bidrag.

Det är naturligtvis mycket lätt för herr Rickard Lindström att slå sig för sitt bröst och säga: »Vi socialdemokrater ta emot pengar av landsorganisa- tionen och vi ta emot pengar av åtskilliga fackförbund, och detta redovisa vi offentligt!» Ja, det är ju riktigt och det är ju lätt, när partiets politik i allo

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)
överensstämmar med dessa bidragsgivares politiska inställning och politiska önskningsar. Dessa fackförbund och denna landsorganisation äro ju politiska sammanslutningar med vissa politiska mål, som överensstämma med det socialdemokratiska partiets. Men för de andra partierna är saken kanske inte lika enkel. De representera inte så att säga enhetliga bakomliggande åskådningar, de äro representanter för många olika riktningar inom borgerligheten. Om nu denna redovisningsskyldighet skulle finnas och om högerpartiet — vilket jag dock inte vet — får bidrag av Svenska arbetsgivareföreningen, så skulle det ju mycket lätt kunna utsägas i den politiska propagandan, att högern är arbetsgivarföreningens parti, vilket icke skulle vara riktigt. Jag tillhör högerpartiet, men jag betraktar mig icke såsom någon representant för arbetsgivarföreningen. Det finns så många andra, som fylka sig inom detta parti, än de, som ha sin hemorts rätt i Svenska arbetsgivareföreningen.

Det är vidare på det sättet att de borgerliga partierna få bidrag från åtskilliga näringslivets organisationer, enskilda näringsidkare och enskilda personer. Jag tror inte att några av dessa bidragsgivare äro sådana, som ha anledning på något sätt skämmas för sin vanliga borgerliga näring; det är icke personer eller sammanslutningar, vilka kunna jämföras med de korrupperande individer, som herr Sandegård har talat om. Det är fullt hedervärda och aktningvärdade sammanslutningar och medborgare, som lämna dessa bidrag. Men de ha inte till sin huvudsakliga uppgift att verka för politiska syften, de driva handel eller verka på annat sätt inom det svenska samhällslivet. Det är ofta inte så angenämt, när man på detta sätt driver en enskild borgerlig verksamhet, att skylta som bidragsgivare till politiska organisationer.

Jag förstår inte riktigt, vad herr Myrdal menar, då han säger, att man måste ha reda på, varifrån bidragen komma. Är det måhända meningen att säga att om t. ex. högerpartiet får bidrag från ett ekonomiskt företag här i landet, är högerpartiet anslutet till och talesman för detta särskilda företag? Eller är det meningen att säga till valmännen: »Där se ni, denne näringsidkare skänker bidrag till högerpartiet, alltså skall ni låta bli att gynna hans företag. Ni skall inte idka handel med det utan försöka undvika detta, eftersom det bidrar till våra politiska motståndares förkovran.» Det måste vara något av vad jag här nämnt, som ligger bakom detta krav, annars kan jag inte riktigt förstå de synpunkter, som herr Myrdal fört till torgs.

Det är ju så att den politiska propagandan otvivelaktigt kostar pengar. Det är nog också så, att de, som äro särskilt politiskt intresserade, de som sköta valrörelsen eller som uppställa sig som kandidater i politiska val, omöjligt kunna betala denna propaganda. Jag undrar för övrigt, om det vore så särskilt tilltalande att en politisk kandidat själv, ur sin egen pung betalade allt vad som behövs för den politiska propagandan för hans val. Jag tror nog att det är bättre, att detta sker litet mera allmänt.

Herr Lindström talar om och åberopar någon engelsk liberal politiker, som sagt att man borde försöka minska reklamen och propagandan kring valen, och herr Lindström skall inte på något sätt tro, att jag skulle vilja sätta mig emot att man minskade på hela denna jättelika valapparat eller att man sloge ned något på de stora orden och försökte hålla sig mera till saktighet. Det är emellertid tyvärr så, att man har blivit van vid att driva en ganska ohämmad och dyrbar propaganda. Det skulle nog bli svårt att komma tillbaka till mera naturliga och riktiga förhållanden. Vi få nog finna oss i att valrörelserna kosta mycket pengar och att en ganska dyrbar propaganda måste bedrivas. För finansieringen därav fordras dock pengar, men skola dessa pengar lämnas under förhållanden, som otvivelaktigt kunna leda till trakasserier och svårigheter för givaren, komma dessa pengar med all säkerhet att sina, åtminstone

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)

för vissa borgerliga partier. Jag tror icke, att socialdemokraterna komma att lida något av detta, just av den anledning jag nyss angav. Jag förstår därför mycket väl, att man från socialdemokratiskt håll går till angrepp på denna punkt, men jag tycker att det vore mera fair play, om man kunde tilltro oss på borgerlig sida, att vi inte ha något orent mjöl i påsen, utan att det är pengar från ärliga svenska män och kvinnor, som tillföras vår valrörelse. Det är inte därför att givaren skäms för oss eller därför att vi skämmas för givaren, som vi inte vilja att bidragen skola offentliggöras, utan det är för att förhindra felaktiga slutsatser och omotiverade trakasserier som vi sätta oss emot denna ingående kontroll.

Vi äro också rädda för att den kontroll, som på detta område skulle komma att utövas i ett visst politiskt maktläge, kan inge en obehaglig känsla av missbruk. Man kan aldrig veta, hurdan utvecklingen blir i framtiden. Man bör överhuvud taget vara försiktig, då det gäller statens ingripanden i den enskildes handlingsrätt, och man bör vara det alldeles särskilt, då det gäller de politiska partierna och den enskilde medborgarens politiska ställningstagande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Denna debatt har förts efter linjer, som i någon mån ha varit ägnade att vilseleda kammaren om vad saken egentligen gäller. Här har nämligen talats om att det gäller att utöva kontroll över de politiska organisationerna och deras verksamhet och därmed punkt. Därvid har man då särskilt tänkt på de borgerliga partierna. Jag skall be att kammarens ledamöter ville uppmärksamma, att motionen går ut på något mycket mera än så. Motionen går ut på en »utredning, huruvida och under vilka förutsättningar sammanslutningar och andra, som bedriva politisk propaganda, böra genom lag åläggas» redovisningsskyldighet. »Andra, som bedriva politisk propaganda» — det är ju vi allesamman! Det är inte bara de politiska organisationerna, utan det är varje liten förening, som sysslar med politisk verksamhet, och det är varje enskild man i denna kammare och även många ute i landet.

Nå, naturligtvis vill någon nu svara mig; »Det där skall man inte fästa sig vid! Det är en liten inadvartens i motionärernas skrivsätt. Så är det inte tänkt, och så kommer det inte alls att bli.» Jo, mina damer och herrar, det är inte alls en inadvartens, utan det är en fullkomligt nödvändig logisk konsekvens av vad man åsyftar. Det är ju nämligen alldeles klart, att man icke får något grepp på den politiska verksamhetens ekonomi bara genom att föreskriva, att de politiska organisationernas böcker skola läggas fram i dagen. Det är ju mycket som sker och måste ske vid sidan av dem, och det är självklart, att om det ordnas en obehaglig kontroll, så kommer mycket av verksamheten att söka sig ut på sådana vägar.

Nej, vad vi få räkna med, är det, att lika väl som denna kammare frejdigt har varit beredd att ordna med ökad insyn i ekonomiska företags verksamhet, lika väl skulle kammaren få ta den konsekvensen, att det här är fråga om en granskning av allas vår ekonomi, så att man med avseende på en och var av oss, som sitter här, får fullt klart för sig, vilka penningflytanden som till äventyrs kunna stå bakom oss. Med mindre är det inte hjälpt! Eller kanske är det så, att man vill sovra litet. Det är ju meningen att man skulle ordna med en politisk polis, som hade att verkställa granskningen. Om detta organ ha vi fått höra, att det ju inte skall sysselsätta sig med alla detaljer, utan se saken i stort o. s. v. Ja, det kan ju mycket väl hända, att detta politiska organ vet att skilja fåren ifrån getterna, att det griper in på sådana punkter, som detta politiska organ finner ömtåliga, och kanske låter oss här sitta ostörda och otrakasserade. Men i så fall stegras ju betänkligheterna mot den ordning,

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)
 som det här är fråga om. Skall den ha något värde, skall den rikta sig lika åt alla håll. Ingripandena få inte bli beroende av de ekonomiska insatsernas storlek eller av några andra omständigheter, utan de skola i lika mått företagas på alla håll.

Det är denna motionens ofrånkomliga innebörd, som jag har funnit det vara angeläget att understryka för kammaren, innan den går att fatta sitt beslut.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag hade inte haft för avsikt att deltaga i denna debatt utan hade i stället tänkt yttra mig i nästa ärende. Så som debatten emellertid utvecklats, anser jag det vara nödvändigt att någon av de fem ledamöter av detta sammansatta utskott, som ha reserverat sig i nästa ärende men inte gjort det här, lämnar en deklARATION.

Jag vill då till att börja med säga, att vi som stå som reservanter i nästa utlåtande ha haft ungefär samma utgångspunkt för vårt resonemang där som motionärerna i denna fråga ha haft. Jag har för min del inte något att invända emot en hel del av vad som sagts i herr Sandegårds med fleras anföranden. Jag har alltid hävdats och kommer alltid att hävda, att även demokratin har rätt att försvara sig mot sina fiender. Jag hävdar mycket bestämt, att demokratin har inte bara rätt utan även plikt att göra det. Om det uppstår krafter, som vilja förstöra det demokratiska samhället, som vilja störta demokratin, är det demokratiens oavvisliga rätt och plikt att sätta sig till motvärn mot dessa försök — naturligtvis med lagliga medel; något annat är det ju inte fråga om.

Jag kan också instämma med herr Sandegård i en annan punkt — jag har själv sagt ungefär samma sak vid många tillfällen — nämligen att demokratin över allt i världen visat en alldeles för stor flathet mot sina fiender och att den kris, som demokratin genomlevat under de senaste åren, till mycket stor del bottnar i denna flathet. Jag kan vidare instämma med honom liksom med herrar Myrdal och Lindström däri, att om demokratin skall kunna bevaras sund, så kräves det så öppet spel som möjligt — så stor renhårighet som möjligt, om jag nu får begagna ett vanligt svenskt uttryck.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att göra en invändning emot herr Siljeströms resonemang. Han sade, att han inte kan förstå att de, som tala för motionen, tala för demokratin. Herr Siljeströms uttalande kan förstås, endast om han sätter likhetstecken mellan begreppen demokrati och anonymitet. För min del är jag inte beredd att sätta ett sådant likhetstecken. Jag anser inte, att demokrati innebär rätt till anonymitet under alla förhållanden, framför allt inte rätt för kapitalet att agera anonymt på det politiska området. Det är ett renlighetskrav att man vet, vilka krafter som verka på detta område.

Om alla de partier, varom det talats i detta sammanhang — här har ju nämnts de borgerliga, kommunisterna och socialdemokraterna — ha rent mjöl i påsen, är väl detta egentligen inte så mycket att göra väsen av. Är man ute i lojala ärenden och inte har något att dölja, finns det ingen anledning att visa en sådan rädsla för den kontroll, som det här kan bli tal om.

Dessa synpunkter ha framförts av mig och en del andra ledamöter i det sammansatta utskottet inte bara vid behandlingen av nästa ärende på föredragningslistan utan även vid diskussionen om den föreliggande frågan. Att vi ändock, när det gäller det slutliga ståndpunktstagandet, i den här frågan ställt oss på en annan ståndpunkt än i den senare, beror bl. a. på att vi äro medvetna om att motionen har ett ganska vittgående syfte. Motionärerna kräva ju inte bara insyn i den ekonomiska verksamheten utan också redovisning rörande den

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)
politiska propagandan. Men framför allt beror vårt ståndpunktstagande på att vi ha ansett, att de praktiska svårigheterna för genomförandet av den föreslagna kontrollen äro tämligen stora, att det är svårt att få till stånd en på samma gång någorlunda effektiv och rättvisande kontroll.

Jag kan naturligtvis inte neka till att det ligger något i den invändning mot motionärernas förslag, som framfördes i ett av de senaste anförandena, nämligen att en sådan här apparat i ett visst politiskt läge skulle kunna missbrukas av ett parti, som sitter ensamt vid makten. Om det skulle inträffa en mycket stark tillspetsning av det politiska läget, kunde uppenbarligen en sådan risk uppstå. Jag tror dock inte, att den risken behöver avskräcka oss, men jag är däremot övertygad om att det rent praktiskt skulle erbjuda vissa svårigheter att genomföra den föreslagna kontrollen.

Detta är alltså orsaken till att vi, som ha reserverat oss i nästa ärende, inte ha gjort det i denna fråga. Den motivering, som här har anförts av utskottet, är relativt välvillig och närmast en kompromissprodukt. Inom utskottet ha meningarna dock inte varit så enhetliga som man skulle kunna tro av det föreliggande utskottsutlåtandet. Jag har gärna velat påpeka detta för att det inte skall uppstå det missförståndet, att reservanterna i nästa ärende här skulle vara eniga med samtliga föregående talare, vilka ha biträtt utskottets ståndpunkt. Det förhåller sig inte på det sättet.

Herr Lindström: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av herr Siljeströms anförande.

Det framgick klart och tydligt av herr Siljeströms yttrande, att det framför allt är angeläget för de borgerliga partierna och ekonomiska intressena att den föreslagna redovisningen och kontrollen inte kommer till stånd. Herr Siljeströms främsta skäl, så vitt jag förstod, var att om det bleve bekant, att bidrag av denna art flöte från företagare och sammanslutningar av företagare till något borgerligt politiskt parti, låt mig säga högern, skulle vederbörande bidragsgivare kunna bli trakasserade av några människor i samhället, vilka herr Siljeström inte närmare angav. Jag undrar, om det verkligen finns någon sådan risk? Alla känna väl till att t. ex. herr Nordenson på stockholmsbänken är högerman och att han alldeles säkert lämnar bidrag till högerns valkassa. Men nog köpa Sveriges arbetare — om det var dem herr Siljeström tänkte på — ändock Liljeholmens produkter. Herr Björck i Borås ger helt säkert bidrag till folkpartiets kassor, men Borås arbetare köpa säkerligen i alla fall hans dill och persilja. Så demokratiska ha vi ändock blivit i det svenska samhället, att man inte längre trakasserar människor för deras politiska inställning och för vad de göra i det politiska livet, även om det skulle ha att göra med bidragsgivande till borgerliga partier. Så vitt jag förstår, föreligger därför en mycket ringa risk av det slag som herr Siljeström talade om.

Man angriper ofta det socialdemokratiska partiet för att det får pengar från fackföreningarna och förklarar, att det här föreligger en slags omoralisk historia, ett försök ifrån fackföreningarnas sida att muta det socialdemokratiska partiet att gå deras ärenden i det politiska livet. Jag skall inte närmare ingå på den frågan utan nöjer mig med att konstatera, att detta ingalunda har skadat det socialdemokratiska partiet eller någon enskild medlem av detsamma. Man har helt enkelt blivit van vid att det går till på det sättet. Om vi få igenom den här föreslagna redovisningsplikten, skulle man ganska snart bli van att det går till på det sättet även på den andra kanten. Om kammaren bifaller motionerna, kunna herr Siljeström och hela hans parti med alla dess sympatisörer säkert gå och lägga sig i kväll lika lugna som de gjorde i går kväll.

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)

Herr **Gärde**: Herr talman! Jag ber att få säga några ord till herr Sandegård.

Herr Sandegård förebrädde mig för att jag såsom jurist inte vill vara med om ytterligare lagstiftning på detta område utan litar på att samhällsandan skall kunna motverka en skadlig utveckling, vilket han ansåg vara mycket egendomligt. Jag vill då erinra om att jag uttryckligen varnade för den övertro på lagstiftningens möjligheter, som vid åtskilliga tillfällen kommit till synes här i riksdagen. Om man i ett visst fall skall välja lagstiftningsvägen, måste man först undersöka sannolikheten av huruvida man genom lagstiftning verkligen kan nå det tillämnade syftet. Ju flera lagstiftningsprodukter, som förfela sitt syfte, dess mer försvagas auktoriteten hos lagstiftningen som sådan. Det är därför enligt min mening en mycket allvarlig sak att ge sig in på en lagstiftning, som man redan från början förutser skall bli verkningslös i ganska stor utsträckning. Jag vill i detta sammanhang påminna om det uttalande, som jag gjorde redan i mitt första anförande, nämligen att det knappast är sannolikt, att de verkligt fula fiskarna på förhand skola röja sina avsikter genom att hålla sig till sanningen just i det ögonblick då det gäller att avge redovisning. Det är inte troligt, att man på detta sätt skulle kunna få fast de verkliga skadegörarna, utan det skulle i stället bli relativt oskyldiga medborgare, som på grund av okunnighet om lagens bestämmelser inte kunde klara de formaliteter, som lagen medför. De verkligt fula fiskarna slinka nog emellan maskorna i det nät, som man här lägger ut.

Överhuvud taget vill jag för min del varna mot att kringgärda livet alltifrån det mest betydelsefulla till det mest triviala med ett nät av författningar, där den enskilde så gott som förlorar sin rörelsefrihet och där gemene man mister översikten över vad som skall reglera hans liv. Det är bättre att ställa stora anspråk på den redan förefintliga lagstiftningen än att ge sig in på lagstiftningsprojekt av så tvivelaktigt värde som i förevarande fall.

Herr **Siljeström**: Herr talman! Bara några få ord med anledning av herr Rickard Lindströms senaste anförande.

När herr Lindström säger, att man inte behöver vara rädd för trakasserier på grund av att den ena eller andra firman eller det ena eller andra bolaget lämnar pengar till högerns valrörelse, anammar jag med tacksamhet denna uppgift. Det är ju alltid glädjande, att det rör sig på området. Det har nämligen inte alltid varit så, och jag är inte säker på att denna anda ännu har helt genomsyrat den svenska demokratin. Jag vet i varje fall av egen erfarenhet, att det är mycket svårt att få bidrag från vissa håll på grund av att vederbörande i sin verksamhet icke vilja framträda såsom på något sätt politiskt engagerade för ett visst parti. Det är också svårt att kunna förmå personer från det borgerliga läget att uppställa sig såsom kandidater vid riksdagsmanna- eller kommunalval beroende på att vederbörande icke vilja utåt framträda såsom på något sätt partipolitiskt färgade. Där stöta vi på rädslan för — jag kanske inte skall använda ordet trakasserier — men den bojkott som i dylika fall kan ifrågakomma.

Till slut vill jag rätta ett missförstånd, som kanske insmugit sig efter mitt tidigare anförande. Jag talade där om att Svenska arbetsgivareföreningen måhända lämnade bidrag till högerns valrörelse, men sade att jag inte visste, hur det förhöll sig därmed. Jag har nu fått den uppgiften därifrån, att detta icke är förhållandet. Jag påstod det ju inte heller i mitt förra anförande, men jag vill nu uttryckligen förklara, att Svenska arbetsgivareföreningen icke lämnar bidrag till högerpartiets valrörelse.

Om bokföringsskyldighet m. m. för vissa sammanslutningar. (Forts.)

Herr Sandegård: Herr talman! Jag vill säga några få ord med anledning av herr Gärdes yttrande.

Vi förstå säkerligen varandra i det väsentliga, men jag antar, att herr Gärde är road av att tillspetsa sakerna, och det har jag ingenting emot. Jag skulle dock vilja fråga, huruvida man handlar förnuftigt och målmedvetet, om man avstår från att kasta ut på djupet därför att man inte får tag i *alla* fiskarna?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Sandegård begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta konstitutions- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om skyldighet för utgivare av periodisk skrift att redovisa hur skriften finansieras.

I de likalydande motionerna nr 271 i första kammaren av herrar *Myr-dal* och *Norman* och nr 358 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Stockholm m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om lagstadgad skyldighet för utgivare av periodiska skrifter att offentligt redovisa hur skriften finansierades.

Motionerna, som hänvisats till konstitutionsutskottet, hade enligt överenskommelse mellan detta utskott och första lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt konstitutions- och första lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Nilsson* i Stockholm, fröken *Nyggren*, herrar *Karl Johan Olsson* och *Lindqvist* samt fru *Gustafson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om lagstadgad skyldighet för utgivare av periodiska skrifter att offentligt redovisa hur skriften finansierades.

Herr *Olsson, Karl Johan*: Herr talman! På denna punkt har jag jämte fyra andra ledamöter antecknat en reservation. Vi anse, att det i detta fall finns alla

Om viss redovisnings-skyldighet för utgivare av periodisk skrift.

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
skäl för riksdagen att begära utredning och förslag rörande det krav, som framföres i motionerna.

Vi hålla alla här i landet mycket styvt på pressfriheten. Men vi veta också, att pressen liksom allt annat är en företeelse på både gott och ont. Vi få ta det onda med det goda. Det utesluter emellertid inte, att vi böra försöka begränsa de skadeverkningar, som kunna uppstå av en antidemokratisk och i övrigt skadlig verksamhet på detta område.

Rörande förutsättningarna för det resonemang, som föres i reservationen, behöver jag väl strängt taget endast hänvisa till den debatt, som har förekommit i det ärende, som vi nyss avgjorde. Vad som har hänt under det sista årtiondet har uppenbarligen tvingat oss att ändra uppfattning om åtskilligt. Särskilt när det gäller frågan om samhällelig kontroll över den politiska verksamheten ha vi nog litet var måst ändra mening. Det är främst den utländska propagandan och den roll, som denna under det gångna årtiondet har spelat i vårt land — och ännu mer i andra länder — som har gjort, att vi litet var måst ta oss en och annan funderare.

Det är uppenbart, att den utländska propagandan är farlig. Till förebyggande av varje missförstånd vill jag dock säga, att den öppna utländska propagandan inte är den farligaste. Det är inte förenat med någon större fara, att främmande makter i vårt land öppet framträda med propagandaalster. Det uppstår säkerligen inte någon större fara därigenom att det här i landet utkommer sådana tidskrifter som »Tyska röster», »Nyheter från Storbritannien» eller »Nyheter från Sovjetunionen». Denna propaganda kan varje människa omedelbart identifiera. Ingen behöver ta fel på den, man vet, vad det är fråga om. Det betyder i och för sig inte heller så mycket, om det bildas en svensk-tysk förening eller andra liknande föreningar med motsvarande namn, ty var och en har ju möjligheter att av själva namnet sluta sig till att föreningen i fråga måhända verkar för att medlemmarna skola närma sig en viss främmande makt.

Den utländska propagandan blir farlig först när den framträder i svensk skepnad, ger sig ut för att vara svensk och nationell, medan den i själva verket tjänar utländska intressen och bekostas av främmande makt. Det är den propagandan som är farlig och som har spelat en så ödesdiger roll i Europa under det senaste årtiondet. Om man fattar saken på detta sätt och således skiljer mellan den öppna och den camouflerade utländska propaganda, som bedrives, tror jag, att man måste komma till den uppfattningen, att den senare formen av utländsk propaganda är mycket farlig. Den är mycket lömsk och förrädisk och kan åstadkomma resultat, som den mer öppna utländska propagandan aldrig kan uppnå därför att den faktiskt kan kontrolleras av den stora allmänheten.

Det måste vara det demokratiska samhällets rätt att ta itu med denna farliga form av utländsk propagandaverksamhet. Helt naturligt anser jag, att det här liksom i det avseende, som vi nyss diskuterade, är ett demokratiskt renlighetskrav att det spelas med öppna kort. Det gäller inte bara de politiska partierna utan också pressen. Man har rätt att få veta vilka intressen som ett organ företräder, och vilka krafter, som stå bakom detsamma. Inom utskottet har, såvitt jag vet, inte funnits någon meningsskiljaktighet rörande det önskvärda i att åstadkomma något på detta område, som kan leda till en sanering. Meningsskiljaktigheter ha uppstått först när man kommit in på dels frågan om det principiellt riktiga i att vidtaga några åtgärder, och dels frågan huruvida man överhuvud taget kan uppnå något med de åtgärder, som man eventuellt kunde föreslå.

I utskottsmajoritetens utlåtande hänvisar man till tryckfrihetsförordningens

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)

anonymitetsprincip och menar, att en samhällelig kontroll över tidningsföretagens ekonomi på något vis skulle bryta emot denna princip. Jag hänvisar härvidlag till vad jag sade i mitt anförande vid behandlingen av det föregående ärendet, nämligen att jag inte är beredd att sätta likhetstecken mellan begreppen demokrati och anonymitet. Jag anser tvärtom, att en verklig demokrati inte bör vara anonym utan öppen och hederlig. Just ur den synpunkten är det enligt min mening fullständigt orimligt att draga en sådan slutsats av det förhållandet att en svensk medborgare har rätt att kräva anonymitet, när han framträder med en skrift till svenska folket, att också vilken främmande makt eller vilket ekonomiskt intresse som helst har rätt att få sin anonymitet skyddad, när det gäller att organisera understöd — ja och betala en politisk verksamhet som tar sig uttryck inte minst på det här ifrågasvarande området. Det är i så fall en missuppfattning av den demokratiska principen.

Utskottsmajoriteten gör även en annan invändning, som jag vill säga några ord om. Det förklaras, att en åtgärd i stil med den av motionärerna föreslagna skulle leda till en mycket vittgående kontroll av det politiska livet. I detta påstående ligger säkerligen en mycket stor överdrift. Jag kunde förstå ett sådant yttrande, om det vore förknippat med det ärende, som vi nyss behandlade, ty den i det fallet föreslagna åtgärden skulle uppenbarligen komma att leda till en ganska vittgående kontroll över det politiska livet. Men jag kan inte inse, att detta skulle bli fallet, om åtgärden begränsas till att omfatta tidningar och tryckta skrifter.

Utskottsmajoriteten gör en tredje invändning mot motionärernas och reservanternas tankegång. Det är samma invändning som gjordes i föregående ärende, nämligen att en åtgärd av detta slag i praktiken skulle bli ineffektiv. Jag är inte blind för att det föreligger rätt stora svårigheter att få till stånd en hundraprocentigt effektiv insyn, och det kommer nog alltid att bli på det sättet, att en hel mängd fula fiskar komma att klara sig. Har man den uppfattningen, att man inte bör göra något därför att det i alla fall kommer att finnas sådana som äro så finurliga, att de klara sig, kan man uppenbarligen inte göra något på detta område. Men då finns det också en mängd andra områden, där man kan föra precis samma resonemang. Jag tror emellertid inte, att det är fullt så illa ställt med möjligheterna att skapa effektivitet på detta område. Blotta tillvaron av en lagstiftning och kontroll av det slag, som här ifrågasättes, skulle säkerligen få ganska hälsosamma verkningar. Under alla omständigheter kommer ju risken för upptäckt att finnas, och det kommer att bli större möjligheter att upptäcka manövrer och manipulationer än så länge nuvarande förhållanden existera.

I reservationen hänvisas till ett någorlunda aktuellt fall, nämligen Dagsposten. Härtill kan nu läggas ytterligare ett fall, nämligen Folkets Dagblad. Trots att det inte funnits en offentlig kontroll sådan som den nu föreslagna, ha myndigheterna uppenbarligen så småningom lyckats lista sig fram till något slags bevisning. Men hur lång tid har inte detta tagit? Först när faran är över och behovet av ett ingripande framstår såsom mindre nödvändigt, ha myndigheterna helt kommit underfund med vad som försiggått. Det skulle självfallet ha varit mycket lättare att på ett tidigare stadium kunna ingripa och åstadkomma något, om myndigheterna hade haft vissa möjligheter att utöva insyn i dylika företags ekonomi. Det kan ju inte vara en tillfredsställande ordning att ingripa först när faran är överstånden. Det kan gå bra, men det kan också tänkas situationer, i vilka man kan riskera mycket större skadeverkningar än dem, som ha uppstått i de nyss åsyftade fallen, om man inte kan eller vill göra något.

Vid behandlingen av föregående ärende hänvisade herr Myrdal till det beslut,

Om viss redovisningskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
som riksdagen har fattat rörande insyn i företags ekonomi. Jag ber att få anknyta till detta uttalande. Ett beslut av riksdagen i enlighet med reservationen skulle enligt min mening ligga i linje med detta redan tidigare fattade beslut. Principiellt är det ingen skillnad mellan den insyn i företagets ekonomi, varom riksdagen redan har skrivit till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, och den insyn, som det här kan bli tal om. Ur principiell synpunkt finns det därför enligt min mening inte någon invändning att göra mot förslaget att söka få till stånd insyn även på detta område sedan riksdagen redan har tagit principiell ställning i en fråga av betydligt större räckvidd.

Jag förstår, herr talman, att det kan råda delade meningar i en sådan fråga som denna. I utskottet har det också, som jag redan antytt, funnits två olika meningsriktningar. Jag skall inte ge mig in på någon närmare polemik emot den uppfattning, som utskottsmajoriteten har haft och som fått sitt uttryck i utskottsutlåtandet. Jag vill bara till sist understryka, att reservationen ju inte begär annat än en utredning och framläggande av förslag rörande en offentlig kontroll av den art, som det här gäller. Vilken uppfattning man än har om möjligheterna att skapa effektiva lagregler och att överhuvud taget genomföra den föreslagna kontrollen, tror jag ändock, att det kan finnas skäl för att göra denna utredning. Jag hoppas, att riksdagen i denna fråga ställer sig på den ståndpunkt, som reservanterna ha intagit.

I den förhoppningen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Linderot: Herr talman! Vi känna inom filosofien sanningar, vilkas motsatser likaledes äro sanningar. Den debatt, som förts i föregående fråga såväl som i denna, bestyrker att på samma sätt förhåller det sig inom politiken. Ty det är ingen tvekan om att icke herr Siljeström vid det föregående ärendets behandling anfört påtagliga sanningar som stöd för sin avvisande ståndpunkt, lika påtagligt som det är att herrar Myrdal, Sandegård och andra också anfört påtagliga sanningar till belägg för sina synpunkter.

Då jag röstade för motionen i den förra frågan, utan att dock yttra mig, och då dessa båda frågor egentligen principiellt äro av samma karaktär, är det kanske lämpligt att jag ändå i efterskott säger ett par ord till motivering för att jag röstade för denna motion. Om riksdagen hade vunnits för en lagstiftning av antydd karaktär, tror jag visserligen inte, att det för demokratien skulle ha uppnåtts några egentliga fördelar. Men då jag ändå röstade för motionen var det därför, att det inte heller på något sätt bör kunna vara till skada för det politiska livet att de politiska partierna redovisa sina affärstransaktioner. Och då menar jag, att om inte annat så kan ju en viss moralisk effekt uppnås genom att rösta för motionen, och det var egentligen huvudskälet för att jag gjorde det.

Vad sedan beträffar den fråga, som nu föreligger rörande insyn i pressens ekonomiska förhållanden, så är jag egentligen av samma mening vad angår själva effekten — jag tror inte att demokratien i och för sig skall bli så särskilt rustad med vapen emot illegala, illojala eller vad som brukar kallas samhällsfientliga strävanden genom en dylik insyn. Men samma skäl gäller ju för att man bör kunna vara med även här, nämligen att i varje fall en viss moralisk effekt med en dylik lagstiftning kan uppnås. Därför finns det heller inte någon anledning till att inte vi i det kommunistiska partiet från våra utgångspunkter skulle kunna stödja reservanterna och motionärerna i den fråga, som vi nu gå att avgöra.

Det har talats om att det kan vara ett intrång i tryckfriheten, som här skulle förekomma. Man skulle bryta anonymiteten, som har ett visst värde för tryckfriheten. Men det kan jag verkligen inte finna. Vad tryckfriheten

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
angår gäller vad jag i början av mitt anförande sade, att den är ett typiskt uttryck för sanningar, vilkas motsats även är sanningar. Ty man kan säga att tryckfriheten är livsviktig för en sund demokratisk utveckling, men tryckfriheten utan vissa lagliga begränsningar kan vara livsfarlig för en sund demokratisk utveckling.

Här ha motionärerna alltså berört ett område, där man sannerligen inte på ett mekaniskt sätt, genom revision av tidningsbolag o. s. v., har lätt att komma fram till vad man egentligen syftar att uppnå. Men å andra sidan kan jag heller inte i detta fall se att några sådana farhågor, som herr Siljeström gav uttryck åt, egentligen skulle vara grundade. Jag tror att det är överdrivna farhågor, en fruktan för skadeverkningar som i verkligheten inte komma att inträda.

För det kommunistiska partiets vidkommande är det så mycket lättare att ansluta sig till motionärerna, som det kommunistiska partiet såväl beträffande sin partikassa som beträffande sina ekonomiska företag, tidningsbolag och andra, sedan flera år har varit utsatt för en mycket minutiös kontroll i det avseende motionärerna här ha föreslagit. Vår partikassas räkenskaper voro hos kriminalpolisen föremål för sakkunniga experters revision vid ett tillfälle under cirka åtta månader, och där gjordes säkerligen kriminaltekniska undersökningar av postgirotalonger och sådant. Undersökningen resulterade i att man icke kunde upptäcka att det inom det kommunistiska partiet gjorts några ekonomiska transaktioner, som ens ur det s. k. Hestapos synpunkt kunde anses vara tvivelaktiga. Likaså var det med våra tidningsföretag. Vi ha ju vid upprepade tillfällen fått alla våra handlingar beslagtagna och man har ägnat dem en mycket noggrann undersökning. Man har till och med undersökt om den ene eller andre arbetaren ute i någon provinsort verkligen har skickat av sina små slantar vissa belopp till det kommunistiska partiet eller till dess tidningar.

För oss spelar alltså detta ingen som helst roll. Vi skulle egentligen med stor skadeglädje kunna notera, om samma öde skulle drabba övriga politiska partier och deras press som det som ju redan blivit vårt öde.

Jag vill här passa på att säga ett ord i anledning av herr Myrdals anförande och vad han yttrade i anslutning just till de ekonomiska förhållandena i den kommunistiska pressen. Det är för oss i det kommunistiska partiet och för mig personligen naturligtvis av synnerligt värde, att en politisk motståndare har mod att säga ifrån här i riksdagen, att den kampanj som har förts mot det kommunistiska partiet i berörda avseende icke kan anses ha varit berättigad. Det är naturligtvis av värde inte bara för oss personligen, som självfallet ofta ha känt det ganska bittert då man även i riksdagen utan vidare och utan att man kunnat styrka sina påståenden har utkastat beskyllningar om brottslig verksamhet från det kommunistiska partiets sida. Det är alltså mycket värdefullt att någon har angivit en motsatt mening än vad tidigare varit fallet. Jag vill emellertid kvittera med att ge en upplysning om hur dylika angrepp mot det kommunistiska partiet ha kunnat motiveras. Tidigare, medan den kommunistiska internationalen existerade såsom sammanslutning för de kommunistiska partierna i världen, fanns det inom kommunistiska internationalen en tidningsfond, till vilken man från starkare partier levererade in penningbelopp, som sedan användes för att hjälpa svagare partier att ge ut tidningar. Det finns här i kammaren tidigare medlemmar av det kommunistiska partiets ledning, som numera äro socialdemokrater, som väl känna till att för ett tjugotal år sedan smärre belopp från denna tidningsfond kunde utdelas till tidningspress i andra länder. Den kommunistiska internationalen redovisade offentligt dessa belopp. Såvitt jag nu på rak arm kan

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
erinra mig — jag hade inte alls tänkt yttra mig i denna fråga och har därför inga siffror tillgängliga — uppgick anslaget till tidningar ute i de svagare partierna till mellan 300 000 och 400 000 dollar det år det var som högst. Det blir ju på ett sjuttioåttal olika kommunistiska partier naturligtvis synnerligen små belopp, som självklart inte ha kunnat spela någon egentlig politisk roll. Dessa bidrag till den kommunistiska pressen medförde emellertid en kampanj från åtskilliga håll gentemot de kommunistiska partierna, och den kommunistiska internationalen upphörde därför efter kongressen år 1935 helt med att ge dylika bidrag till de olika partiernas press, och tidningsfonden likviderades. Det är alltså cirka tio år sedan något parti senast fick något som helst bidrag till utgivande av tidningar av den kommunistiska internationalen.

Jag tycker att jag rättvisligen bör påpeka också detta, så att inte var och en som har drivit en ofta synnerligen hätsk propaganda emot det kommunistiska partiet ovillkorligen behöver dömas såsom en moralisk nihilist eller såsom en människa, som ansvarslost och utan vidare beskyller folk för ohederliga eller rent av brottsliga gärningar.

Med detta, dels herr Myrdals förklaring i dag om vad som är hans övertygelse i den omdiskuterade frågan, och dels vad jag nu talat om rörande de faktiska förhållanden som rätt i detta hänseende, skulle vi kanske för framtiden kunna slippa några ordbyten i fråga om det kommunistiska partiet och dess beroende av främmande makt, som jag och andra mer än en gång ha fått höra även i riksdagens kamrar. Jag tror därför, herr talman, att det kan ha sin nytta att jag berört dessa frågor, då vi som jag hoppas därmed för framtiden måtte kunna befrias från fullkomligt onödiga meningsbyten i denna sak.

Vad sedan beträffar själva frågan om insyn i de ekonomiska angelägenheterna hos periodiska skrifter, så har jag redan i huvudsak sagt min mening. Men jag vill tillägga en sak i anledning av vad som sagts i den tidigare debatten. Det är faktiskt inte så, åtminstone inte såvitt jag vet, att det svenska rättsväsendet känner någon brottsbeskrivning, som fastställer att den ekonomiska källan för viss gärnings utförande konstituerar brottslighet. Det finns visserligen i åttonde kapitlet strafflagen någonting som fastställer, att om direkt från främmande makt penningar ges till exempelvis tidningsföretag för utförande av propaganda, så är detta mottagande av penningar brottsligt. Men det är det enda undantaget, och det är väl med hänsyn härtill som motionärerna också som motivering anfört att man skulle kunna förebygga dylik brottslighet. Men då en lagbestämmelse i detta fall ju redan finns, så uppnår man kanske inte något särskilt nytt med den lagändring som här har föreslagits. Herr K. J. Olsson anförde i fråga om fallet Folkets Dagblad, att det hade varit bra om en sådan lagstiftning funnits, så att man tidigare hade kunnat ingripa mot denna tidning. Jag må säga, att detta förstår jag inte riktigt. Varför kunde man inte tidigare ingripa mot Folkets Dagblad? Man ingriper ju nu på grund av gällande lagstiftning, och den har gällt hela tiden. Man har ju tidigare ingripit mot den kommunistiska pressen på grund av denna gällande lagstiftning.

I verkligheten förehåller det sig ju så, att de svenska statsmakterna verkade utifrån arbetshypotesen om det nazistiska Tysklands seger i kriget, och därför gav man full frihet åt den nazistiska propagandan. Man förankrade denna linje så stabilt i polisväsendet här i landet, att först sedan det nazistiska Tyskland överhuvud taget inte längre existerar har man fått för sig, att nu skall man börja att för brottsliga gärningar fälla dem som tidigare ha tagit emot bidrag från det nazistiska Tyskland. Jag har i och för sig ingenting emot att polisen så här i efterskott fyller ut sitt clearingkonto en smula genom att skaffa sig en del nazistiska brottslingar. Nu är det inte farligt längre! Röda armén

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
har intagit Berlin och det svenska Hestapo kan häkta några »nassar» här och var, och den svenska demokratin går sin gång som den skall gå.

Jag vet därför inte om det är tillbörligt att skylla på lagstiftningen, herr K. J. Olsson, för att inga ingripanden ha gjorts mot den nazistiska propagandan. Utan herr Olsson bör nog tala med sina partikamrater i högre funktioner för att få närmare reda på varför rättvisans gång har varit så där litet underligt krokig, så att den börjar på att röja upp med farorna först sedan, som herr Olsson sade, faran redan är överstånden.

Det är alltså enligt min mening inte så särdeles mycket som kan uppnås med en lagstiftning av den art som den här föreslagna, men av skäl som jag här anfört kommer jag dock att stödja reservanterna.

Herr **Gärde**: Herr talman! Såsom flera av de föregående talarna framhållit är ju själva principdiskussionen i viss mån gemensam för detta utskottsutlåtande och det tidigare behandlade utlåtandet. Men i detta fall tillkommer — såsom också framhållits av föregående talare — ytterligare en fråga nämligen i vad mån den i motionerna åsyftade kontrollen står i god överensstämmelse med tryckfriheten.

Jag skall försöka att närmare belysa denna fråga, och jag kommer då också in på några mer principiella spörsmål, som behandlats av herrar Myrdal och Karl Johan Olsson, om denna kontrollns förhållande till demokratiska principer överhuvud taget.

Det är givetvis riktigt att offentligheten som sådan är en ytterst viktig demokratisk princip. Men om man ser närmare på förhållandena finner man nog, att offentligheten som sådan inte är ett självändamål, utan att den tjänar vissa demokratiska syften. Dessa demokratiska syften äro otvivelaktigt i första hand fri upplysning och fri åsiktsbildning. Genom offentligheten får envar tillgång till vad som är av betydelse för det politiska livet och man kan på grundval av detta material bilda sig en uppfattning om det politiska skeendet. I det avseendet har offentligheten givetvis en mycket stor betydelse. När man kommer till tryckfriheten finner man emellertid, att man inte anser offentligheten som sådan vara tillräcklig för att garantera den fria upplysningen. För demokratin är det av vikt att det upplysningsmaterial, som står till medborgarnas förfogande, är så allsidigt och rikhaltigt som möjligt, så att det kan lämna grund för ett verkligt objektivt, sakligt omdöme. Därvidlag finner man, att anonymiteten har en mycket stor betydelse. Såsom framgår av tryckfrihetsförordningens förarbeten tillades anonymitetsrätten ur politisk synpunkt den allra största betydelse. Man ansåg att det var av vikt att personer utan att drabbas av de styrandes misshag skulle kunna offentliggöra sina åsikter i tryck. Ansvarighetssystemet i tryckfrihetsmål är ju också så lagt, att en tidnings meddelare är fri från ansvar för innehållet i tidningen. Ansvaret drabbar den ansvarige utgivaren. På detta sätt har man velat garantera allmänheten en så vitt möjligt allsidig upplysning.

Det är inte bara i fråga om fri och allsidig upplysning och fri åsiktsbildning, utan även i fråga om friheten i det politiska handlandet, som offentlighetsprincipen måst ge vika. Valhandlingen som sådan är ju en hemlig akt. Det är sedan en helt annan sak att det politiska handlandet hos dem, som på grund av val skola representera väljarna, sker under offentlighet. Även då är synpunkten att skydda den politiska friheten från obehörig påtryckning avgörande.

Fri upplysning och fri åsiktsbildning äro alltså åtminstone ur vår synpunkt demokratiens grundvalar. När man nu vill ställa pressens ekonomiska förhållanden under kontroll, så frågar man sig: vad är syftet med denna kontroll? Syftet kan ju inte alls vara detsamma som när vi ville ställa företagens ekonomiska

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
förehållanden under insyn. Det var ett social-ekonomiskt syfte. Här måste syftet vara av ett helt annat slag och kan givetvis inte på något sätt sammanblandas med den tidigare frågan, såsom här dock har skett. Syftet kan inte gärna vara annat än att utöva en viss kontroll över vad en tidning publicerar. Om man avser det social-ekonomiska syftet, som vi behandlade för en tid sedan i fråga om företagen, ja, då komma tidningsföretagen under denna kontroll liksom alla andra företag. Detta syfte få vi här helt utskilja. Det är här fråga om det rent politiska syftet att få pressen under en viss kontroll. Och varför vill man ha denna kontroll? Jag kan inte se något annat syfte än att få ett ord med i laget då det gäller pressen som upplysningskälla. Vore inte syftet detta, så är ju kontrollen såvitt jag förstår helt meningslös.

Men då kommer man i konflikt med en viktig demokratisk princip, den demokratiska princip nämligen som säger, att vi vilja ha fri upplysning, visserligen under ansvar. Men vi vilja inte, som det heter enligt den grundlagsändring, som vi i dag ha hört lagfästas från Kungl. Maj:ts sida, ha några i förväg lagda hinder för pressens fria upplysning. Vad som verkligen meddelas allmänheten genom pressen bör vara underkastat ansvar. Men några i förväg lagda hinder för att i tryck skulle få framkomma olika åsikter, det vilja vi inte ha. För denna ståndpunkt har det här i dag upplästa godkännandet av de vidtagna grundlagsändringarna givit uttryck.

Jag kan alltså inte finna att den utredning som här påyrkas fullföljer ett ur min synpunkt sett demokratiskt syfte. Det har en förvillande likhet med ett demokratiskt syfte, men det är under offentlighetens förklädnad. Full offentlighet i och för sig är givetvis ett demokratiskt krav — allt skall såvitt möjligt framkomma inför allmänheten och bli föremål för bedömande. Men här är syftet att avskära upplysningar från att komma under offentlighetens bedömande. Jag anser alltså icke att kravet på denna punkt är principiellt grundat ur demokratiens synpunkt.

Med detta resonemang vill jag inte förneka, att ett behov av en viss repression kan föreligga. Men jag anser att det är alldeles tillräckligt med det ansvar, som den ansvarige utgivaren för en tidning har och som dessutom kompletteras av klara bestämmelser i vår strafflag. Herr Linderot har här vitsordat att de kontrollmöjligheter, som redan föreligga i lagstiftningen, ingalunda ha lämnats obeaktade. En undersökning har i hans fall lett till ett för honom glädjande negativt resultat. I andra fall har det lett till positiva resultat, varom vi sett i dagens tidningar.

Dels av dessa principiella skäl, att det är en allvarlig sak att på detta sätt göra ett avsteg från den fria upplysningens och den fria åsiktsbildningens princip, som i varje fall enligt min uppfattning är grundvalen för all demokrati, och dels därför att, såsom jag också anfört vid föregående ärende, något praktiskt behov av åtgärder i denna riktning icke kan anses föreligga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Det var mycket i herr K. J. Olssons anförande, som jag oreserverat kunde instämma i — bl. a. framhållandet av vikten att vi här spela rent spel. Det bör väl gälla på alla områden i livet, på alla offentliga områden i varje fall, och naturligtvis skall inte pressen på något sätt vara undantagen. Tvärtom är det ett rimligt krav att pressen ger ett gott exempel. Jag kan också helt instämma i hans understrykande av att det är ett intresse för tidningarna att det blir klart för läsekretsen och för allmänheten, vilka som stå bakom och vilka krafter som dirigerar.

Herr K. J. Olsson vittnade också om att det vid behandlingen av denna fråga rådde enighet inom utskottet i det principiella. Motsättning hade uppstått först

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)

när det gällde att bedöma vilka praktiska tillvägagångssätt man här skulle tillämpa för att realisera motionärernas önskemål. Det var även enligt hans uppfattning förenat med mycket betydande svårigheter att finna en lämplig metod. Han talade själv om att man naturligtvis fick räkna med, att vilka lagbestämmelser man än införde komme alltid de stora fiskarna att gå igenom nätet. Och vi veta ju från många andra områden att så är fallet — de små fiskarna kan man lätt fånga in, men de stora kan man inte gripa; de slinka igenom och försvinna. Dessa praktiska svårigheter utgöra väl det ena motivet, som här talar för avslag.

Det andra och viktigare är det motiv, som nyss har utvecklats av herr Gärde. Jag skulle vilja vitsorda, att herr Gärde har givit uttryck åt en uppfattning, som jag vågar säga undantagslöst delas av pressens män. Jag vill inte heller göra något undantag för mina socialdemokratiska kolleger — jag är övertygad om att de i själ och hjärta fullständigt dela herr Gärdes uppfattning.

Nu har ingen av pressens organisationer fått tillfälle att yttra sig över motionen. Varken publicistklubben, tidningsutgivareföreningen eller journalistföreningen har anmodats att avgiva något yttrande. Jag tror mig dock våga säga, att om ett sådant tillfälle hade beretts dessa organisationer, hade deras yttrande kommit att bli avstyrkande, inte därför att någon av pressens män skulle känna sig tillfredsställd med ett tillstånd, som har karakteriserats på det sätt, som här har skett under debatten. utan därför att man befarar, att en lagstiftning på detta område skulle öppna vägen för ingripanden mot pressen i ett helt annat syfte och av en helt annan karaktär än motionärerna ha tänkt sig. Kommer lagstiftningen väl till stånd, skola vi inte blunda för att den i vissa situationer och i vissa makthavares händer kan komma att utnyttjas som ett medel mot pressen, ett medel att ställa pressen under statskontroll och att hindra pressen att lämna upplysningar, och det finnes ingenting som det fria ordets män frukta mer än tendenserna till ett polisvälde, som mer och mer breder ut sig i det svenska samhället, ofta förenat med mycket stark politisk byråkratisering.

De aktuella fall, som föranlett motionen, måste vi beteckna som alldeles isolerade. Vi beklaga, att inte ingripandet — särskilt i det senaste fallet, när det gällde Folkets Dagblad — kommit tidigare. Många av pressens män ha länge frågat sig och även frågat myndigheterna: hur länge tänker man tolerera att en tidning, som så uppenbart går ett främmande lands intressen, får föra sina åsikter till torgs? Intet ingripande har skett förrän nu, då tidningen har upphört att utkomma. Det är en sak, som vi inte bara beklaga, utan ogilla, och vi måste uttala vår stora förvåning över att något sådant kunnat förekomma. Det är inte mycket glädje med att nu efteråt — sedan tidningen själv har upphört — som det heter statuera ett exempel.

Det andra ingripandet, mot Dagsposten, skedde ju tidigare och har väl haft en viss effekt, men där har resultatet blivit en långvarig process, som ju inte har varit särskilt upplyftande att följa för någon, allra minst för pressens män.

Men tror någon, att förhållandena i detta avscende skulle på något sätt ha blivit bättre, om vi haft en sådan lagstiftning som nu begäres? Jag kan inte fatta det. Jag förstår inte, hur man i detta fall skulle ha kunnat förhindra de båda tidningarna att utkomma. Så länge som myndigheterna underlåtit att använda de lagliga medel, som redan stå till förfogande, så länge ha tidningarna bedrivit sin trafik utan att lyssna till några uppmaningar att lägga papperen på bordet. Och jag tror inte, att den lagstiftning, som här är ifrågasatt, skulle kunna i alla situationer framtvinga en sådan klarhet

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
som man önskar. Men vad den skulle åstadkomma är — och jag vill där kraftigt understryka vad herr Gärde redan framhållit — att den skulle ställa pressen inför ett ständigt hot om inskridanden, vilket skulle kunna få ytterst ödesdigra följder för den fria åsiktsbildningen, grundvalen för vår demokrati.

Såsom jag nyss nämnde, ha rent isolerade fall föranlett motionen. Det har ju också understrukits av flera talare. Den mest realistiska framställning jag har hört under debatten från det håll, där man understöder motionen — det gäller både denna fråga och den nyss behandlade föregående frågan — har kommit från herr Linderot, som vitsordat, hur svårt det är att komma till något resultat i ett sådant här fall.

Nu har herr K. J. Olsson sagt, att man alltid kan uppnå en viss moralisk effekt genom den ifrågasatta lagstiftningen. Ja, effekten skulle väl då ligga i själva tillkomsten av ett utredningsbeslut, som skulle innebära en varning till pressen och pressens män. Men jag tror mig kunna försäkra, att en sådan varning är obehövlig. Den moraliska effekt, som man kan vinna genom ett bifall till motionen, kan man lika väl åstadkomma genom den vädjan, som pressens organisationer ha anledning att ställa till tidningsorgan av alla meningsriktningar, och jag tror, att den förestående offentliga diskussionen, både i riksdagen och inom pressen, om de ändringar i tryckfrihetslagstiftningen, som nu äro under förberedelse, kommer att giva rika anledningar att hos pressens män inskarpa det stora ansvar, som är förenat med utövandet av tryckfriheten. I det sammanhanget kommer säkerligen också den fråga, som föranlett denna motion, att beaktas. Det förefaller mig, som om det hade varit lämpligt att uppskjuta ett initiativ från riksdagens sida till denna tidpunkt. Vad man nu kan vinna är en demonstration, men en demonstration, som bland pressens folk i stor utsträckning kommer att betraktas som ett obefogat miss-troende-votum — låt vara att det riktar sig mot några isolerade fall — och det bär i sig risker för sådana ingripanden mot pressfriheten och mot det fria ordet, som måste på det bestämdaste tillbakavisas inte bara av pressens män, utan av alla som nitälska för en sund demokrati i detta land.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag vill inte förlänga denna debatt mycket, men jag kan inte underlåta att replikera ett par föregående talare.

Först vill jag då med anledning av vad herrar Linderot och Ivar Andersson sagt på en punkt — beträffande Folkets Dagblad—Dagsposten — erinra om att det för närvarande inte föreligger någon redovisningsskyldighet för tidningar i ekonomiskt avseende och att det är om denna föreslagna redovisningsskyldighet som diskussionen rör sig.

Sedan körde herr Linderot fram med den gamla, mycket nötta Hestapoteorien som en förklaring till att det har gått som det gått. Jag tycker att det är på tiden, att denna teori underkastas en revision, men det hör ju inte till saken, och jag skall inte gå närmare in på det.

Jag skall i stället knyta an till en annan sak, som också vidrörts här i diskussionen och som under utskottsbehandlingen spelat en viss roll. Man har pekat på att den viktigaste faktor, som man har att räkna med när det gäller övervakningen och saneringen på detta område, i alla fall är den allmänna opinionen och den reaktion, som den ger uttryck åt. Jag vet ju, att det från herr Linderots håll vid många tillfällen anförts, att det är tack vare denna allmänna opinion, som myndigheterna drivits att göra det eller det, och då kan det vara lämpligt att knyta an detta resonemang till hans anförande.

Vi äro säkert eniga om att det för bevarandet av demokratiens sundhet är nödvändigt med en vaken och sund opinion bland folket. Men om denna opi-

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)

nion inte får någon insyn i det som försiggår på det ena eller andra området, kan den ju inte göra sig gällande i samma utsträckning, som om den själv har möjlighet att titta in bakom kulisserna. När vi reserveranter anse, att det kan vara lämpligt med en viss insyn i detta fall, är det inte minst därför, att den allmänna opinionen skall kunna göra sig gällande i högre grad än som varit fallet under de gångna åren. Jag tror, att detta är ett av de starkaste skälen för ett bifall till motionen.

Vidare menade herr Ivar Anderson, att ett beslut i enlighet med reservationen skulle vara inkörsporten till ännu svårare ingripanden mot pressen. Herr Ivar Anderson själv tror nog inte det i själ och hjärta. Han tror förmodligen inte ett ögonblick, att om reservationen och därmed motionen skulle bifallas och den föreslagna kontrollen på detta område skulle genomföras, detta skulle leda till några inskränkningar för det fria ordet.

Därmed är jag framme vid herr Gärdes sista anförande. Han sade först, att den fria upplysningen och den fria åsiktsbildningen äro grundvalarna för demokratin, och i det fallet äro vi överens. Det är alldeles riktigt uttryckt. Men våra åsikter skilja sig, när vi komma fram till frågan, om anonymiteten för kapitalet, för pengarna, är en nödvändig förutsättning för att det skall kunna försiggå en fri åsiktsbildning och en fri opinionsbildning här i landet. Där går min uppfattning tvärt emot herr Gärdes. Om åsiktsbildningen skall vara fullständigt fri, bör det spelas öppet spel i alla avseenden, och då kan det knappast vara rimligt att ge penningen möjlighet att uppträda anonymt på pressens område.

Jag skulle vilja tillägga, att jag tror, att en tidnings ställning blir mycket starkare och dess uttalanden få mycket större betydelse, om det är känt, vilka intressen som stå bakom tidningen, om det inte överhuvud taget kan yppas några misstankar om att det finnes intressen som försöka dölja sig. Ett exempel: Alla veta väl vilka ekonomiska intressen som stå bakom herr Ivar Andersons tidning. Jag har aldrig märkt att någon av den anledningen visat ringaktning för denna tidning eller ansett dess åsikter mindre värda. Beträffande Dagens Nyheter, för att ta ett annat exempel, vet varenda människa i detta land, vilka intressen som stå bakom. Jag har inte märkt, att tidningen lidit någon skada därav eller att tidningens ord i den allmänna diskussionen betytt mindre.

Det är en fullständig felsyn, att den fria åsiktsbildningen och opinionsbildningen skulle vara beroende av att man kan dölja penningens förekomst och inflytande och att man därför behöver skydda penningens anonymitet, när det gäller tryckfriheten. Det skulle vara att dra alltför långt gående konsekvenser av de principer, som vi stadfäst på tryckfrihetens område. Jag tror sålunda, att de herrar, som talat emot reservationen, ha slagit över ganska betydligt, och jag tror inte, att det vid ett bifall till reservationen föreligger några risker för vare sig den svenska tidningspressen som sådan eller den svenska tryckfriheten.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Gärde: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill bara fråga: varför vill man ha en ökad ekonomisk insyn just över tidningarna? Syftet kan ju inte vara annat än att man i någon mån eller på något sätt vill påverka vad tidningarna bringa till allmänhetens kännedom. Att jag är principiellt emot den av reserveranterna begärda utredningen, beror icke på motvilja mot den ekonomiska insynen i och för sig, utan på att man genom denna kommer att begränsa allmänhetens upplysning genom pressen.

Herr Herlitz: Herr talman! Bara en kort anmärkning, som går i linje med min anmärkning i debatten om den förra frågan!

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)

Jag vill stryka under, att denna frågas räckvidd inte alltid framstått klar i debatten. Reservanterna och i någon mån även motionärerna ha lagt upp detta problem på det sättet, att det egentligen gäller att komma åt det utländska inflytandet i pressen. Reservanterna ha till och med uttryckt sig så, att de inte tala om någonting annat i reservationen, och även i herr K. J. Olssons anförande framskötts denna sak som det väsentliga. Det är alltså detta som skjutes fram: man väddar till ett intresse, som är gemensamt för oss alla. Men vad är det som man vill föra fram i skydd av detta intresse? Ja, det är någonting, som går oerhört mycket längre. Det gäller för det första att komma åt allsköns olika inflytanden i pressen. Och inte bara i pressen, utan i periodiska publikationer överhuvud. Jag skulle vilja säga, särskilt till min vän och kollega herr Myrdal, att det finnes periodiska publikationer av mångahanda slag; det finnes kulturella publikationer och vetenskapliga publikationer. Vad vi nu sikta på och måste sikta på, om motionärernas tanke skall föras igenom, är att allt detta skall läggas under kontroll. Jag kan av egen erfarenhet vitsorda, att det för exempelvis en vetenskaplig publikation kan vara ganska kännbart, om dess bidragsgivare nödgas skylta inför offentligheten. — Herr Myrdal ruskar på huvudet, men jag har tillfälle att åberopa en tidskrift, i vilken jag själv har haft del och som har berott av ekonomiska bidrag, givna med det uttryckliga och mycket energiskt fasthållna förbehållet, att det icke fick talas om varifrån de kommo. Och de kommo från ett mycket hederligt håll, som jag inte behöver skämmas för. Ånej, vi skola nog ha klart för oss, att svårigheter här möta på varjehandas sätt.

Jag var inte på det klara med från början, men nu förstår jag, att det inte är nog med att periodiska publikationer skola lämna in uppgifter och anmälningar om sina förhållanden till en myndighet, skicka in vissa papper eller dylik, vilka sedan ligga tillgängliga för allmänheten, sådana de ha skickats in. Det har ju under debatten kommit fram, att det är någonting annat man tänker sig. Man skall ha en presspolis eller vad det skall kallas, som verkligen skall undersöka sakerna, och jag vill stryka under, att denna presspolis får en mycket omfattande uppgift. Man tyckes föreställa sig, att det är lätt att tränga in i en tidnings ekonomi. Det är det inte. Det gäller att ta reda på aktieinnehavet och lånen. Det gäller att skaffa sig en behövlig överblick över annonseringen, det gäller att utreda, i vad mån tidningen tillhandahålles material, som den inte behöver betala för, och det gäller att ta reda på tjänstemännens avlöningsförhållanden för att se efter, att inte lönerna betalas på omvägar av några understödsgivare.

Vidare frågar jag: efter vilka riktlinjer skall denna kontrollverksamhet utövas? Ja, där kommer man ju in på mycket ömtåliga spørsmål, ty vad är det egentligen i fråga om ett sådant understödjande av periodiska publikationer som är galet, som man vill kritisera och som man vill komma åt? Därutinnan ha alla stannat vid ytterst svävande talesätt. Man har talat om korrption och korrptiva inflytelser och obehöriga inflytelser o. s. v. Men det står klart för oss alla, att det kan vara en smaksak, vilka inflytelser som man här vill beteckna som obehöriga och vilka man vill beteckna som fullt lojala. Att där dra gränsen, att där skilja fåren från getterna, får denna presspolis till uppgift. Det förefaller mig inte vara något tilltalande perspektiv.

Herr talman! Med dessa ord skall jag be att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Herr Gärde sade, att en ökad insyn i tidningsföretagens ekonomi skulle begränsa allmänhetens möjlighet till insyn i det politiska livet. Jag måste säga, att jag har mycket svårt att över-

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
huvud taget förstå en sådan tankegång. Skulle det inte kunna försiggå en fri åsiktsbildning och en fri opinionsbildning, skulle det inte kunna finnas en fri och inflytelserik press, med mindre penningens anonymitet skyddas i det här avseendet?

Herr Herlitz målade hin på väggen riktigt skrämmande, när han antydde, att resultatet av ett bifall till motionen skulle bli, att vi finge en särskild presspolis, som övervakade tidningarna, Jag får säga, att det får vara litet måtta på invändningarna mot reservationen. Även om man har den uppfattningen, att det inte går att komma fram på reservanternas väg, behöver man inte ta till så starka färger, när man målar de faror, som skulle vara förknipade med ett bifall till motionen. Något sådant som en presspolis är det överhuvud taget inte tal om.

Sedan hänvisade herr Herlitz till en sak, som enligt hans mening komplicerade denna fråga, nämligen att det finnes tidskrifter av ett annat slag än politiska, t. ex. vetenskapliga tidskrifter, vilka skulle falla under en sådan lag, som här ifrågasättes. Gentemot detta vill jag först säga, att det inte är avgjort, att de behöva falla under lagen. Det finnes inga som helst skäl för att de överhuvud taget behöva förekomma i detta sammanhang. De äro ju inte några politiska skrifter, som man har anledning att följa på detta sätt. När det gäller facklig och vetenskaplig litteratur finnes det väl heller inte så mycket att dölja som i fråga om politiska publikationer. Men låt gå för att det, såsom herr Herlitz säger, finns någon vetenskaplig tidskrift, som inte vill tala om vilka som lämnat bidrag! Då är det inte alls nödvändigt att underkasta den någon sådan redovisningsskyldighet. Jag tror nog, att utredningen — om den kommer till stånd — kommer att visa, att herr Herlitz' farhågor ha varit oerhört överdrivna.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Herr K. J. Olsson har ett par gånger använt ett uttryck, »penningens anonymitet», som man kanske borde ta upp och syna litet i sömmarna. Jag vet inte, om han själv riktigt är på det klara med vad han åsyftar med detta. Jag tyckte uttrycket hade en skiftande mening. Första gången använde han det i en replik till mig och andra gången i en replik till herr Gärde, och jag är inte riktigt säker på att det hade samma innebörd båda gångerna.

Nu försökte han i repliken till mig exemplifiera de önskemål han hade och därmed de vådor han ville avlägsna. Han talade om hur angeläget det var, att man fick reda på vilka som stodo bakom tidningarna och ekonomiskt stödde dem på olika sätt, och han gjorde gällande, att denna kännedom inte på något vis skulle vara till skada för tidningarna. Nej, det har jag inte för ett ögonblick påstått. Jag tror — som jag sade i mitt första anförande — att man från pressens sida har all anledning att önska vad herr K. J. Olsson i sitt första inlägg kallade rent spel. Han talade om den tidning, som jag har äran att företräda. Jag kan säga honom, att det finnes nog ingen tidning, som är så beredd som just den tidningen att lägga korten på bordet. Vi ha ingenting att dölja, och jag har alltid inbjudit de personer, som ha undrat, om det eller det, att komma och se. Vi skola visa alla papper, och jag skulle bara önska, att alla tidningar, som herr K. J. Olsson är närmast intresserad för, vore lika beredda att göra det. Jag tror också, att det småningom skall visa sig, att det stora flertalet tidningar är det. Men man frågar sig: är det bara detta, som herrarna vilja ha fram? Det kan det inte vara.

Nu föreligger också den svårigheten, att även med den mest minutiösa kontroll komma ändå alltid vissa förhållanden att undandras offentligheten. Herr Herlitz har pekat på en sak, annonseringen. Vad spelar den för roll?

Om viss redovisningskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)

Nej, det måste ligga andra syften bakom framstöten. Det gör det naturligtvis också. Det närmaste syftet — det vill jag gärna tro — som föranlett motionen, är det avslöjande av utländska inflytanden, som nyligen skett. Men låt oss hålla fast vid att det är isolerade fall och inte tillämpligt på hela den svenska pressen. Skola vi för att komma åt sådana förhållanden, som i alla fall kunna angripas med lagstiftningens nuvarande medel, om viljan därtill finnes, ge oss in på den nu föreslagna vägen, som implicerar så oändligt mycket mer och hotar hela vår tryckfrihet, vår yttrandefrihet och därmed det, som vi anse vara grundvalen för vår demokrati? Hela debatten har ju också visat, hur mycken oklarhet, som råder i denna fråga. Jag kan inte tänka mig, att första kammaren efter en sådan debatt, som egentligen bara avslöjat oklarhet om mål och medel, skall kunna komma till något annat beslut än att avvisa motionerna.

Herr Linderot: Det är i anledning av ett yttrande av herr Ivar Anderson i hans näst sista anförande som jag tar ordet. Jag trodde, att någon annan skulle ha tagit upp saken, men då så inte har skett, anser jag det vara nödvändigt att själv ta till orda.

Herr Ivar Anderson sade, att om riksdagen följer reservanterna här, måste det betraktas som ett misstroendevotum mot pressens män. Om det vore en enskild chefredaktör, som så uttryckte sin personliga mening, behövde man inte polemisera däremot, men då herr Ivar Anderson som bekant såsom publicistklubbens ordförande är den främste förtroendemannen i detta land för pressen, tror jag inte, att man kan låta hans yttrande stå oemotsagt. I varje fall måste jag för min del — och jag är övertygad om att reservanterna ha samma mening — bestämt tillbakavisa påståendet, att ett bifall till reservationen skulle tyda på något misstroende mot pressens män. Det är precis detsamma, tycker jag, som om vilken kassör som helst i något företag skulle betrakta det såsom ett misstroendevotum, att företaget tillsätter revisorer. Jag kan inte finna annat än att parallellen är riktig, och det är att karikera det hela, tycker jag, om herr Ivar Anderson vill tolka det som misstroende mot pressens män.

Eftersom jag ändå fått ordet, vill jag understryka en annan sak, som herr Ivar Anderson yttrade i samma anförande, nämligen att den insyn i de periodiska skrifternas ekonomi, som här avses, kan medföra en viss utveckling i riktning mot polisstyre. Herr Ivar Anderson varnade för det växande polisväldet i vårt land. Jag vill understryka den varningen. Demokratien skall nog ändå inte utvecklas genom att man får fler och fler poliser, som kontrollera mer och mer av allt vad människorna göra och låta. Skulle det i detta förslag dölja sig en sådan fara, skulle jag inta samma ståndpunkt som herr Ivar Anderson. Jag tror emellertid inte att så är fallet. Med all tillfredsställelse över att herr Ivar Anderson hör till dem, som påtala denna fara, vilken eljest faktiskt föreligger här i landet, vill jag sålunda i alla fall vidhålla, att reservanterna ha rätt gentemot utskottet, då en sådan fara för polisvälde väl icke skulle ökas genom ett bifall till reservationen.

Till herr Karl Johan Olsson får jag kanske också rikta en liten replik. Han tyckte det var oriktigt, att jag nämnde Hestapo i samband med denna diskussion. Det gjorde jag naturligtvis med precis samma rätt som herr Ivar Anderson i annat sammanhang talade om polisvälde. Jag förstår ju, att herr Olsson, som hör till dem, vilka ha godkänt vad som inbegripes i uttrycket Hestapo här i landet, tycker, att det är obehagligt att höra det, men så länge Hestapo existerar, komma ni nog att få höra av oss, som äro opponenter mot ett sådant system. När man är så likgiltig för demokratien, att man understödjer Hestapo, skorrar det litet, då man säger, att man i demokratiens namn anser det alldeles nödvän-

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
digt att utöva uppsikt över tidningsföretagens ekonomi. Men jag inkasserar i alla fall som ett framsteg, att herr Olsson och andra på något område vilja ge allmänheten möjlighet till insyn för att stärka demokratiens krafter.

Av det skälet vidhåller jag den ståndpunkt jag har intagit, då jag yrkat bifall till reservationen.

Herr **Heïman**: Det var herr Linderots senaste anförande, som uppkallade mig. Jag har väl liksom övriga kammarledamöter anledning att med tillfredsställelse hälsa den anslutning, som skett till demokratien från kommunisternas håll under senare tid, men denna anslutning är dock ganska färsk, och jag är övertygad om att de ännu inte ha givit något bevis på uppriktigheten i denna anslutning till demokratien. Det har skett en ganska hastig omsvängning. Jag skall bara be att få citera vad herr Linderot yttrade här i kammaren vid ett sammanträde den 20 december 1939. Det var vid den tiden, då Ryssland hade anfällt Finland, och då man, efter vad jag tror — åtminstone framgår det av herr Linderots yttrande då — hade vissa förhoppningar om att även vårt land skulle komma att röna samma öde. Jag visste inte, hur det låg till med den saken, men åtminstone kunde man ställa sig undrande inför den fortsatta utvecklingen.

Vid detta sammanträde hade vissa ledamöter protesterat, när herr Linderot talade, genom att avlägsna sig från kammaren. Herr Linderot yttrade då följande: »Men då det för närvarande inte ens tycks löna sig att tala till kammarens ledamöter och ännu mindre att yrka någonting, skall jag avstå från att närmare motivera vad jag velat säga. I och för sig har det inte så stor betydelse, om kammarens ledamöter vilja avtåga, därför att jag talar. Det är kanske bra, att en del av herrarna träna sig att avgå, eftersom den tiden kanske är inom synhåll, då herrarna definitivt få avgå såsom ledamöter av första kammaren.»

Jag skulle vara tacksam, om herr Linderot ville ge en förklaring över vad han syftade på, när han fällde detta yttrande. Läget var vid detta tillfälle knappast sådant, att han hade förhoppningar att genom rent demokratiska medel kunna avlägsna ledamöterna från kammaren. Vad syftade herr Linderot på vid detta tillfälle?

Jag har funderat över detta flera gånger. Det är med anledning därav jag har letat reda på hans yttrande vid tillfället. Jag skulle vara tacksam, om herr Linderot ville ge ett uppriktigt svar på frågan om på vilket sätt han menade sig kunna avlägsna första kammarens ledamöter ur kammaren vid denna tidpunkt.

Herr **Linderot**: Herr talman! Först skall jag be att få fråga herr Heïman, vilka partier och representanter i riksdagen, som kunna anses pliktiga att ge bevis för en demokratisk inställning. Är det de, som ha genomfört transportförbudslagen, som ha genomfört en lagstiftning, vilken av herr Branting kallats för lagröta, som ha skapat den polismakt här i landet, vilken vi nyss ha talat om och vilken har tjuvlyssnat på våra telefoner, har vittjat våra brev samt genomfört en rad påtagliga övergrepp, varigenom demokratien under krigsåren har särats i sitt innersta — är det dessa, som skoia avkräva kommunisterna deklARATIONER om demokrati, vi som i varje enskild fråga, som i dessa stycken har behandlats i riksdagen, ofta ensamna ha fått kämpa för demokratien? Det är något malplacerat, herr Heïman, det är oerhört malplacerat, och det vädjar till den politiska kortsynthet, som icke begriper ett spar av vad ordet demokrati innebär. Detta är alltså mitt svar till herr Heïman, på den punkten.

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)

Vad angår den andra frågan, om vad jag menade 1939 i december, så svarade jag därpå i en tidning, som herr Heüman borde läsa flitigt för att få litet bättre begrepp om vad som är demokrati och vad som inte är det. Den tidningen heter Ny Dag. Där svarade jag två dagar efter sammanträdet på vad jag menade med detta yttrande. Jag skulle kunna hämta upp tidningen och läsa upp det, men för att tillfredsställa herr Heüman kan jag ur minnet återge vad jag där sade.

Vad menade jag med att kammarens ledamöter böra träna sig i att avtåga? Jo, enligt vad jag svarade två dagar efteråt, på en artikel av herr Pauli för resten, menade jag, att de, som företrädde en sådan mening om demokrati som den, som då var förhärskande här i riksdagen, skulle avtåga från riksdagen på det enda sätt, som överhuvud taget i svensk lag är föreskrivet, nämligen genom att väljarna sluta att välja in sådana representanter för demokratin.

Så svarade jag då, och något annat svar har jag inte att ge nu. Jag skall be att få glädja herr Heüman med att jag kan upprepa denna min mening, ty flertalet i denna kammare anser jag ha en sådan inställning till demokratin, att de böra avtåga. Om vi efter detta krig skola få en annan ordning i världen, som förskonar oss från sådana fador, som vi nu ha gått igenom, måste det bli en annan ordning i länderna och en annan och bättre demokrati också i Sverige.

Jag hoppas, att herr Heüman är nöjd med vad jag sålunda har svarat på hans fråga.

Herr Heüman: Jag får säga, att jag inte är nöjd. Jag tycker, att herr Linderots svar var mycket svävande och för mig mycket otillfredsställande. Han frågade, vem som hade skyldighet att deklarerat sin inställning till demokratin, han som uttalat detta 1939, vilket dock kunde fattas såsom innebärande ett visst hot, eller de, som hade vidtagit de av honom uppräknade åtgärderna under denna tid. På detta vill jag bara svara, att herr Linderot inte har givit klart besked om huruvida det förelåg något dolt hot att avlägsna kammarens ledamöter på annat sätt än som sker under vanliga demokratiska former. Han säger sig ha svarat på detta i ett annat sammanhang, men något svar har dock inte tidigare givits — beroende på att någon fråga inte framställdes — här i första kammaren.

Rörande de åtgärder, som vidtagits från regeringshåll och från annat håll och som han här räknade upp, vill jag dock för min del poängtera, att även om de i vissa fall inte fyllt sin uppgift eller misslyckats, eller om myndigheterna på vissa områden gått till överdrift — vilket jag inte vill förneka — så ha dock dessa åtgärder vidtagits för att skydda demokratin här i landet.

Herr Linderot: Jag ber att få påpeka för herr Heüman, att i den artikel, vars innehåll jag trodde att jag tillräckligt återgav här, svarade jag herr Pauli, som förutsatte, att de svenska kommunisterna väntade på röda armén för en ommöblering av de politiska förhållandena här i landet. Mitt svar var redan i december 1939, att vi icke under några förhållanden förutsätta eller ha förutsatt, att de politiska förhållandena i Sverige skola regleras genom röda armén. Vi ha förutsatt, att de skola regleras demokratiskt. Det ha vi gjort hela tiden, men envisa påståenden om motsatsen ha så småningom blivit en trossats, sannolikt också hos herr Heüman. Man kan ju upprepa en sak, som är fullständigt fantastisk och oriktig, ända tills en massa människor tro, att den är riktig. Men det åligger herr Heüman att bevisa, på vilket sätt vi ha sårat demokratin i handling genom vårt uppträdande i riksdagen, genom vår röstning eller på annat sätt. Det är herr Heüman, som skall leda detta i bevis, och tills vidare

Om viss redovisningsskyldighet för utgivare av periodisk skrift. (Forts.)
är alltså inte jag den svarande i frågan om vem som är den bästa demokraten, utan jag är åklagare, och herr Heüman sitter på de anklagades bänk.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Karl Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta konstitutions- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej. antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 60.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets memorial nr 4, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatt konstitutions- och första lagutskotts utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.

*Samman-
jämknings-
förslag ang.
kvinnas be-
hörighet till
statstjänst
m. m.*

Genom en den 22 december 1944 dagteknad proposition, nr 4, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga bland annat ett vid propositionen fogat förslag till lag om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag.

I sitt utlåtande nr 1 hade utskottet, såvitt angick nämnda lagförslag, under 2) hemställt, att riksdagen — med förklaring att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen oförändrat bifallas — måtte för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till lag om likställighet mellan man och kvinna i fråga om behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag.

Enligt utskottet tillhandakomna utdrag av kamrarnas protokoll hade kamrarna vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 1, såvitt angick ifrågava-

Sammanjämningsförslag ang. kvinnas behörighet till statstjänst m. m.
(Forts.)

rande lagförslag, stannat i olika beslut, i det första kammaren bifallit utskottets hemställan, medan andra kammaren bifallit Kungl. Maj:t förslag.

Efter övervägande huruvida och i vilken form sammanjämkning mellan dessa beslut lämpligen skulle kunna åvägabringas hade utskottet i det nu förevarande memorialet hemställt, att kamrarna:

dels med frånträdande av sina beslut beträffande utskottets utlåtande nr 1, såvitt anginge den där under 2) gjorda hemställan, måtte antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag.

Häri genom förordnas, att kvinna skall äga lika behörighet som man att efter förtjänst och skicklighet befordras till statstjänst eller annat allmänt uppdrag; dock att angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946 och gäller till dess Konungen låter i riksdagen uppläsa öppet brev, att kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen.

Genom denna lag upphäves lagen den 22 juni 1923 (nr 249) innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

dels ock måtte besluta, att riksdagen i sitt svar på Kungl. Maj:ts proposition nr 4 i fråga om tillämpningen av lagen om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag skulle uttala den förväntan, att något särskiljande av tjänster i manliga och kvinnliga icke skulle äga rum i fråga om tjänster, som avsåges i § 28 regeringsformen, och beträffande andra tjänster endast i fall, då Kungl. Maj:t med hänsyn till beskaffenheten av de göromål, som vore förenade med viss tjänst, funne uppenbart, att tjänsten kunde behörigen upprätthållas endast av man eller endast av kvinna, samt att i administrativ ordning skulle utfärdas föreskrift därom att sådant förordnande finge meddelas allenast av Kungl. Maj:t.

Reservation hade anmälts av herr *Herlitz*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Då jag med några ord skall motivera, varför jag inte har kunnat vara med om att tillstyrka, att första kammaren skall gå ifrån sin mening, och varför jag sålunda avstyrkt det föreliggande sammanjämningsförslaget, måste jag börja med att angående denna lagstiftning överhuvud taget säga, att jag i någon mån har varit förvånad över den stora tillfredsställelse, att inte säga förtjusning, med vilken den har mottagits på kvinnohåll som ett stort och betydelsefullt framsteg. De klagomål med avseende på kvinnors tillträde till statstjänst, som hittills ha framförts, ha väl närmast gått ut på att tillämpningen av sådana bestämmelser, som redan ge kvinnan tillträde till statstjänster, inte har varit renhårig, om jag så får säga. Klagomålen ha väl praktiskt sett egentligen inte till någon väsentlig del riktat sig mot de undantag från kvinnans behörighet till statstjänst, som vi ha i nu gällande lag. Inte har det känts som någonting utomordentligt väsentligt, att

Sammanjämningsförslag ang. kvinnas behörighet till statstjänst m. m.
(Forts.)

kvinnor skola få tillträde till polistjänster, att de skola kunna bli officerare o. s. v. Den, som känner det som något mycket betydelsefullt, att sådana undantag ha kommit bort, resonerar i varje fall ganska doktrinärt, det får jag säga.

Men härtill kommer ännu en sak i fråga om den lagstiftning, som här skall genomföras. Man är från alla håll ense om att vi skola skriva en lag, som generellt säger, att man och kvinna ha lika behörighet. Men på samma gång äro vi praktiskt taget ense allesamman om att den regeln kunna vi ändå inte upprätthålla, utan det behövs undantag för särskilda tjänster och grupper av tjänster. Man tänker sig, att dessa undantagsbestämmelser inte hädanefter som hittills skola meddelas i lag, alltså bero av Konungens och riksdagens samfällda beslut, utan Kungl. Maj:t skall kunna meddela dem på egen hand. Jag vet inte, hur vidsträckta dessa undantag bli. För att inte överdriva vill jag säga, att det är för mig självklart, att de i varje fall till en början komma att bli mindre vittgående än de undantag vi nu ha i lagen. Men det skall ändå fastslås, att det kommer att bli undantag. Och det lämnas åt Kungl. Maj:t att framdeles göra dem.

Detta är utgångspunkten, och här kommer den lilla tvistefrågan fram. Jag har nu liksom förut utskottets majoritet förfäktat den meningen, att skall Kungl. Maj:t göra sådana här undantag, skall lagen säga ifrån, att Kungl. Maj:t har rätt därtill. Bakom denna ståndpunkt ligger inte, som man har gjort mig äran att förmoda, någon djupsinnig statsrättslig lärdom, med vilken jag har överrumplat utskottet. Jag har i själva verket på denna punkt fört ett utomordentligt enkelt resonemang, som borde vara självklart, tycker jag, för var och en, som har någon vana vid lagstiftning. Det resonemanget går i all enkelhet ut på följande.

Vi ha en grundlagstext, som säger, att till ämbeten och tjänster må »med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts», även kvinnor kunna utnännas och befordras. Så är det meningen, att vi i kraft av den grundlagsbestämmelsen skola stifta en lag, som säger, att man och kvinna äga — utan vidare — »lika behörighet» till dessa tjänster. Men trots detta grundlagsbud, som säger, att grunderna skola fastställas av riksdagen, och trots lagen, som proklamerar likställighet utan vidare mellan man och kvinna, vill man — det är den ståndpunkt utskottet nu har intagit — att Kungl. Maj:t ändå skall meddela sådana här särbestämmelser. Det strider enligt min tanke mot all god ordning. Är det meningen, att undantag skola göras från en klar lagbestämmelse, så skall lagen själv säga ifrån, att Kungl. Maj:t har rätt att göra dessa undantag. Annars förefaller det mig — även om riksdagen har uttalat önskemål i motiveringen — att sådana undantagsbestämmelser komma att stå i strid med lagen.

Jag har inte kunnat finna något skäl, varför man skall vidta denna anordning. Ty det kan ju inte vara något skäl, som jag har hört framskymta någon gång, att det rent känslomässigt skulle vara något stötande att överhuvud taget nödgas höra talas om undantagen från regeln. Och inte kan väl heller tankegången vara den, att man vill ha en vacker, fin och ren lagtext, som så att säga ger ett intryck av att lagstiftningens räckvidd är större än den i själva verket är. I varje fall kan intetdera av dessa resonemang enligt min uppfattning erkännas som bärkraftigt.

Därför, herr talman, kan jag inte komma till annat resultat än att jag måste yrka avslag på utskottets memorial.

Häri instämde herr *Ström*.

Första kammarens protokoll 1945. Nr 26.

Sammanjämningsförslag ang. kvinnas behörighet till statstjänst m. m.
(Forts.)

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Jag förstår mycket väl den kritik, som herr Herlitz nyss gav uttryck åt, men att av denna kritik låta leda sig till ett avslag på utskottets förslag tror jag för min del inte är riktigt. Att utskottet har skrivit som det gjort, har naturligtvis berott på önskan att få samstämmiga beslut i bägge kamrarna, så att inte denna fråga skall falla. Var och en har jämkat med sig, och därför har man fått detta kompromissförslag. I sak för det ju fram till samma lösning som utskottet föreslog, då ärendet först var före i kamrarna. Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets förslag.

Jag vill emellertid säga ett par ord till. Det är en punkt i det sammansatta utskottets föregående förslag, som inte har kommit med i det sammanjämningsförslag, som nu ligger på kammarens bord. Det är den punkt, i vilken utskottet sade följande: »Enligt vad erfarenheten utvisat, ha kvinnor i vissa fall ej kunnat vinna behörighet till vissa befattningar, enär de ej erhållit tillträde till eller kunnat genomgå de kurser eller den utbildning, som erfordras för att kunna utnämnas till befattningarna i fråga. Bestämmelser och åtgärder, som utestänga män respektive kvinnor från sådan utbildning, äro enligt utskottets mening fullt jämförbara med regler, som förbehålla vissa tjänster för män och andra för kvinnor, och böra ej heller kunna utfärdas eller vidtagas av underordnad myndighet.» Jag tror, att den, som läser den nyligen utkomna skriften »Hatt och huva», måste finna, att detta utskottets uttalande är fullständigt berättigat. Det ligger med säkerhet inte någon önskan att undertrycka detta uttalande bakom det förhållandet, att det inte nu förekommer i sammanjämningsförslaget.

Jag tillåter mig, herr talman, samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets sammanjämningsförslag, att stryka under detta uttalande i utskottets tidigare utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de av internationella arbetsorganisationens konferens år 1944 vid dess tjugusjätte sammanträde antagna rekommendationerna i vad propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statens kreditgivning till utlandet m. m.;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg m. m. för budgetåret 1945/46; samt

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till oförutsedda utgifter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 168, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1945/46 till

landsfiskalerna m. fl. godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

*Förordnings-
förslag om
krigskonjunkturskatt för år
1945 m. m.*

I en den 23 mars 1945 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 256, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, samt
- 2) förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst år 1946 av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpeskilling vid avyttring av fartyg.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 375 av herr *Bror Nilsson* m. fl. och II: 576 av herr *Liedberg* m. fl.;

2) de likalydande motionerna I: 376 av herr *Arrhén* m. fl. och II: 578 av herr *Utbult* m. fl.;

3) de likalydande motionerna I: 377 av herrar *Carl Eric Ericsson* och *Mannerskantz* samt II: 580 av herrar *Holmström* och *Olson* i Göteborg; ävensom

4) de likalydande motionerna I: 378 av herr *Sandström* m. fl. och II: 579 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl.

Till behandling i samband med förevarande proposition hade utskottet därjämte upptagit den under motionstiden vid riksdagens början väckta, till utskottet hänvisade motionen II: 278 av herrar *Liedberg* och *Janson* i Frändesta, i den mån densamma avsåg taxering till krigskonjunkturskatt.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 256 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 376 av herr *Arrhén* m. fl. och II: 578 av herr *Utbult* m. fl., de likalydande motionerna I: 377 av herrar *Carl Eric Ericsson* och *Mannerskantz* samt II: 580 av herrar *Holmström* och *Olson* i Göteborg ävensom de likalydande motionerna I: 378 av herr *Sandström* m. fl. och II: 579 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl., antaga de vid propositionen fogade förslagen till

- 1) förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945 samt
- 2) förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst år 1946 av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpeskilling vid avyttring av fartyg;

B) att motionen II: 278 av herrar *Liedberg* och *Janson* i Frändesta, i vad densamma avsåg krigskonjunkturbeskattning för brännved och massaved, måtte, i den mån motionen icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd; samt

C) att de likalydande motionerna I: 375 av herr *Bror Nilsson* m. fl. och II: 576 av herr *Liedberg* m. fl. måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr *Ericsson, Carl Eric*: Herr talman! Då jag här i kammaren har framburit en motion angående denna fråga, är det självfallet att jag med stort intresse tagit del av utskottets utlåtande i ärendet.

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1945 m. m. (Forts.)

Jag noterar med tillfredsställelse, att utskottets betänkande, trots att utskottet avstyrker bifall till motionen, är mycket välvilligt skrivet. Utskottet har sålunda anslutit sig till den allmänna uppfattningen, att krigskonjunkturskatten bör avvecklas så snart möjlighet föreligger. Vidare har utskottet, efter att ha framhållit att, sedan propositionen framlades, den ändringen inträtt i det internationella läget, att krigstillståndet i Europa upphört, uttalat att krigskonjunkturskattens avveckling bör kunna påskyndas och att möjligheten av dess avveckling redan per den 31 december 1944 bör omprövas.

Nu vet jag inte, huruvida utskottet har menat allvar på den punkten. Jag tror att man har gjort det, men utskottet har kanske inte självt trott på möjligheten att kunna genomföra en så tidig avveckling. Det framgår måhända bäst av det följande uttalandet i betänkandet, där det heter: »I varje fall förutsätter utskottet, att krigskonjunkturskatt icke skall uttagas för merinkomster, som hänföra sig till tid efter 1945 års utgång.» Detta är för övrigt det mest positiva uttalandet i utskottets betänkande, och jag vill gärna ta fasta på det.

Utskottet förutsätter slutligen, att riksdagen »snarast möjligt och i varje fall under år 1946 sättes i tillfälle att pröva såväl principerna för skattens avveckling som formerna för slutavräkningsförfarandet». Det är egentligen i anledning av den punkten i betänkandet som jag har begärt ordet, och jag ber, då jag nu tager fasta även på detta utskottets uttalande, att få framhålla vikten av att man tar hänsyn till de speciella förhållanden, som härvidlag råda inom sjöfartsnäringen. Jag skulle vilja hemställa till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet om beaktande av de synpunkter, som tidigare och nu senast i motionen I: 377 framförts i denna fråga. Herr statsrådet har ju redan tidigare lagt i dagen ett intresse för sjöfartsnäringens skattefrågor, som jag tror man har anledning att vara honom tacksam för, och det inger mig också hopp om att han nu skall taga den hänsyn vid slutavräkningsförfarandet, som jag här har anhållit om.

Jag har alltså, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland: Herr talman! Jag önskar endast göra en formell anmärkning mot propositionen.

I denna redovisar departementschefen efterkrigsplaneringskommissionens yttrande och dessutom en del reservationer, bl. a. även från reservanter, som inte ens voro närvarande vid planeringskommissionens sammanträde i frågan. Men propositionen redovisar inte bondeförbundsreservationen i frågan. Jag hoppas, att detta utelämnande beror på ett förbiseende av sekreterarna i departementet.

Nu har emellertid statsrådet följt, inte planeringskommissionens uttalande eller någon av de reservationer, som äro redovisade i propositionen, utan just denna bondeförbundsreservation. Jag ber att få uttala min tillfredsställelse häröver, även om vår reservation alltså inte har redovisats. Och då utskottet följer propositionen, kan jag inte heller annat än uttala min tillfredsställelse med utskottets utlåtande.

Att här ingå på någon sakdebatt torde vara överflödigt, och jag inskränker mig, herr talman, till att med det sagda hemställa om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående änd-

rad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckt motion angående ordnande av riksdagshusets omgivningar.

Ang. ordnande av riksdagshusets omgivningar.

I en inom första kammaren under nr 262 väckt motion, vilken hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade herr Björck m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till fullmäktige i riksgäldskontoret anhänga, att fullmäktige ville verkställa utredning och framlägga förslag om ordnandet av riksdagshusets omgivningar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I: 262 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Björck: Herr talman! Jag har med intresse tagit del av bankoutskottets föreliggande yttrande och utredning, och jag har ej så mycket att invända mot den slutsats, bankoutskottet kommer till. Vad jag fruktar är emellertid att de vaga uttalanden, som utskottet och riksgäldsfullmäktige här ha gjort, komma att ytterligare förhåla frågans lösning.

Frågan om ordnande av riksdagshusets omgivningar var ju första gången före redan år 1908. Sedan har den legat till sig till år 1919, då bankoutskottet efter en hemställan från riksgäldsfullmäktige uttalade, att frågan om Helgeandsholmens slutliga ordnande »ej längre borde undanskjutas». Sedan utskottet skrev på det sättet, ha emellertid 26 år förflutit utan att någonting åtgjorts i saken.

Under tiden har frågan givetvis åtskilliga gånger varit före. En stöt framåt fick den genom förutvarande statsrådet Värner Rydén's uppmärksammade motion vid 1928 års riksdag. Då jag antar, att åtskilliga av kammarens ledamöter ej läst reciten i bankoutskottets utlåtande, tillåter jag mig att här läsa upp vad han säger: »Den svenska riksdagen kommer säkerligen att för långa tider ha sitt hem på Helgeandsholmen. Under sådana förhållanden är det knappast försvarbart att platsen kring riksdagshuset får förbliva i det ofullbordade och torftiga skick, i vilket den befunnit sig ända sedan århundradets början. Ur estetisk synpunkt är planen kring riksdagshuset synnerligen både krävande och ömtålig. Slottet, Norrbro, strömmarna, Gustav Adolfs torg, byggnadernas centrala uppgift i stadslivet — allt utpekar Helgeandsholmen såsom den plats i huvudstaden, där alldeles särskild omsorg måste nedläggas på att tillgodose skönhetsynpunkten. Frågan torde vara om någon plats överhuvud taget i hela vår vackra huvudstad ställer större anspråk på monumentalitet än denna. Och dock synes det mig, som om man utan överdrift måste säga, att en ur berörda synpunkter mera styvmoderligt behandlad plats knappast står att uppleta i Stockholm.»

Jag har av kamrater fått höra, att jag är intresserad av denna fråga enbart i min egenskap av trädgårdsodlare. Så är emellertid inte alls fallet. Var och en av oss, vilket yrke han än har, står, såvitt jag kan se, i ett visst ansvar för hur planen framför riksdagshuset ser ut.

Tillåt mig här citera en annan auktoritet, professor Ragnar Östberg, som i en till motionen i denna sak år 1936 fogad promemoria säger: »Helgeandsholmen, som riksdagen nu upptar, kan med skäl betraktas som Sveriges hjärtpunkt och huvudstadens urcell. Riksdagshuset är där inställt i en miljö som till hela sin natur har en särskild karaktär, placerat mellan Saltsjön och Mä-

Ang. ordnande av riksdagshusets omgivningar. (Forts.)

laren och Norrströms båda armar. Ordningen för närvarande inom området med terrängbehandling och frontfasad har en alldeles främmande karaktär utan någon som helst enkel svensk storhet. Det är en torka över riksdagsplatsen som gör ett rätt generande intryck. Denna olustkänsla har många gånger fått sitt uttryck även inom riksdagen allt sedan Helgeandsholmens nuvarande ordning blev till. Den har också inom riksdagen gett anledning till en mångfald utredningar och försök att häva otrevnaden på holmen.» Så säger en man som Ragnar Östberg, vilkens kompetens i denna fråga väl ingen bestrider.

Jag har citerat dessa uttalanden för att få dem till kammarens protokoll och för att göra klart, att jag icke tagit upp denna fråga av några som helst egoistiska skäl eller under påverkan av några kolleger i branschen. Jag har endast liksom många andra känt ett visst ansvar för hur platsen kring riksdagshuset ser ut, och jag tycker det är beklagligt, att frågan alltjämt är olöst.

Riksgäldsfullmäktige säga i sitt yttrande över motionen, att tidpunkten att lösa frågan ännu icke synes vara inne, vilket är något förvånande, då riksgäldsfullmäktige för tjugusex år sedan, såsom jag nyss citerade, ansågo, att frågan ej längre kunde undanskjutas. Jag erkänner gärna, att tidpunkten kanske inte är så lämplig just nu. särskilt med hänsyn till frågan om arbetskraften, men jag fruktar, att en ny utredning, vid vilken ett urval skall ske bland de många förslag som redan finnas — vid den pristävlan, som utlystes år 1920, prisbelöntes fem förslag och dessutom inköptes två, varjämte sedermera ytterligare förslag utarbetats — kommer att ta så lång tid i anspråk, att vi måhända ånyo komma i en sådan situation, att vi anse, att ärendet bör skjutas ytterligare på framtiden, och så får Helgeandsholmen behålla den torftiga karaktär som sådana män som Värner Rydén och Ragnar Östberg på sin tid med all rätt påtalat och klandrat.

En sak, som vi enligt min mening inte heller kunna bortse från, är den donation, som riksdagen fick år 1907 och som avsåg uppförande av ett nationalmonument framför riksdagshuset. Denna donation uppgick då till 100 000 kronor, men har intill den 1 juli förlidit år, enligt vad bankoutskottet meddelat, vuxit till cirka 535 000 kronor. En del av dessa medel få, såvitt jag har kunnat utläsa ur handlingarna, användas även för iordningställande av planen framför riksdagshuset. Hänsynen till donator borde säga oss, att vi inte årtionde efter årtionde kunna ligga på donationen, utan att vi måste försöka åstadkomma något resultat.

När Värner Rydén år 1928 väckte sin motion, hade han tänkt sig, att planen skulle vara färdig till riksdagsjubileet. Det gick emellertid inte. Det borde dock låta sig göra att få frågan löst inom en inte alltför långt avlägsen framtid.

Då riksgäldsfullmäktige således alltjämt ha i uppdrag att följa denna fråga, ett förhållande som bankoutskottet i sitt utlåtande hänvisat till, har jag, herr talman, för närvarande intet yrkande. Jag vill emellertid till den kraft och verkan det hava kan understryka, att denna fråga inte bör uppskjutas alltför länge, utan ju förr planen framför riksdagshuset ordnas dess bättre.

Förutom nyss nämnda förslag har Ragnar Östberg utarbetat fyra dylika, av vilka ett bland annat innebär, att planen inte skall sänkas — en sak varom meningarna ju äro mycket delade. Det finns således, herr talman, i denna fråga så många förslag att välja på, att man tycker att något av dessa borde kunna godkännas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om uppflyttning till högre lönegrad av befattningarna såsom förste och andre bibliotekarie vid biblioteket; samt

nr 49, i anledning av väckta motioner om tillämpning i full utsträckning inom det statliga pensionsväsendet av grundsatsen om pensionernas oantastbarhet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner angående revision av utsökningslagen och i samband därmed stående lagstiftning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående de av internationella arbetsorganisationens konferens år 1944 vid dess tjugusjätte sammanträde antagna rekommendationerna, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner dels om utredning rörande statens medverkan till en lösning av industriens arbetarbostadsproblem, dels om en ingående undersökning beträffande landsbygdens bostadsstandard, dels ock angående åtgärder för likviderande av bostadsbristen vid vissa bruk i Värmlands m. fl. län, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr *Holmbäck* väckte en motion, nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de tekniska högskolorna, m. m.

Motionen bordlades.

Anmälde bevilningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 340, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 45 bifölls även av andra kammaren.

Anmälde och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till anläggning av fiskhamn på Saltö i Karlskrona jämte i ämnet väckta motioner; nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för järnvägsstyrelsen att åta sig borgensansvar för lån till Aktiebolaget Svenska godscentraler m. fl. bolag;

nr 326, i anledning av väckta motioner om förstatligande av de svenska gat- och kantstensindustrierna;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkassorna m. m.;

- nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;
- nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 m. m.;
- nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning av respiratorer till beredskap vid barnförslamningsepidemier m. m.;
- nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Polis-kåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46;
- nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1945/46; samt
- nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp åt landsbygdens ungdom m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Kina avslutat avtal rörande uppgivande av exterritoriella rättigheter i Kina och reglering av därmed sammanhängande spörsmål;

konstitutionsutskottets memorial nr 20, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 40 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

statsutskottets utlåtanden:

- nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till skyddshemsvården jämte i ämnet väckta motioner;
- nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m. jämte i ämnet väckta motioner;
- nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;
- nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av allmän folkräkning jämte i ämnet väckt motion;
- nr 173, i anledning av väckta motioner angående utsträckt rätt till fri förlossningsvård;
- nr 174, i anledning av väckt motion angående restitution till expeditionsvakten Carl Eriksson av vissa ersättningar för tjänstebostad m. m.;
- nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Loussavaara-Kiirunavaara aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och
- nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckt motion angående utredning om kontroll av agenturverksamheten;

andra lagutskottets utlåtanden:

- nr 59, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester, dels ock i ämnet väckta motioner;
- nr 60, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om genomförande av obligatorisk olycksfallsförsäkring av skolbarn; och
- nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inkallelse av värnpliktiga för avveckling av försvarsberedskap m. m.; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om utredning angående den framtida organisationen av handeln med brännolja m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag. varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.27 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
